SULKAVAN KOILLISOSAN RANTAYLEISKAAVAN PERUSSELVITYS

RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA KULTTUURIMAISEMA

Raportti 30.8.2018 **Selvitystyö Ahola, FM Teija Ahola**

Tilaaja **Järvi-Saimaan Palvelut oy**

Sisällys

1 Johdanto 3

1.1 Kohdealue 3

1.2 Menetelmäkuvaus 4

1.3 Arvot 4

2 Lähtötilannetarkastelu 5

2.1 Erityislait, kaavat ja inventoinnit 5

3 Maisemakuvalliset erityispiirteet 8

3.1 Maisemarakenne ja -kuva 8

3.2 Vesistömaisematyypit 10

4 Sulkavan koillis- ja pohjoisosat 11

4.1 Kylät 11

4.2 Tiet 12

4.3 Elinkeinot ja palvelut 13

5 Kulttuurimaisema-alueet 14

5.1 ALA- JA KESKI-VEKARAINEN 15

5.2 ISO-OTIKAINEN JA TUNNILANLAMPI 17

5.3 ISO- JA PIENI-OTIKAINEN 19

5.4 PUTKIJÄRVI 21

5.5 INKINEN, KAITA JA LUOMANEN 22

5.6 SUURI SAARINEN JA SUURI VITIKKALAMPI 24

5.7 IIJÄRVEN KOMMERLAHTI 25

5.8 KAIPOLANLAMPI 27

6 Lähteet 29

Viitteet

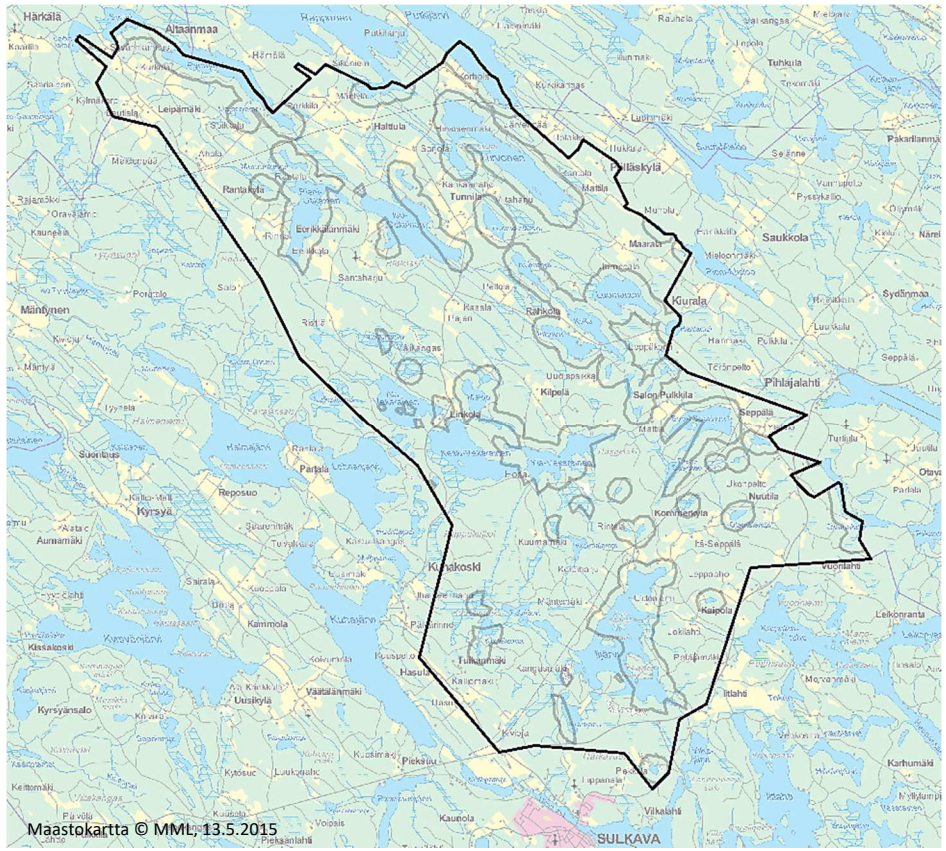

Kuva: Tarkastelualue on merkitty mustalla viivarajauksella ja sen sisältä selvityksen ensisijaisena kohteena olevat 200 metrin rantavyöhykkeet eli rantayleiskaavan suunnittelualueet harmaalla.

Kansikuva: Korholan rantaa Putkijärvellä

1 Johdanto

Rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien inventointi tehtiin Sulkavan koillisosan rantayleiskaavan suunnittelutyötä varten. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaan yleiskaava laaditaan oikeusvaikutteisena niille ranta-alueille, joilla ei ole ranta-asemakaavaa, ja joita ei yleiskaavassa esitetä asemakaavoitettaviksi. Rantayleiskaavan laadinnan tarkoituksena on edistää ja ohjata rakentamista sekä tukea maisema-, luonto-, ja kulttuuriarvojen säilymistä sekä mahdollisuuksia liikenneyhteyksien parantamiselle.

Tämän selvityksen tarkoituksena on antaa tietoa alueen kulttuuriympäristöön ja maisemaan liittyvistä arvoista ja arvotekijöistä. Inventointityön tilasi Järvi-Saimaan Palvelut Oy, yhteyshenkilöinä kehitysjohtaja Simo Kaksonen ja kaavoitusinsinööri Miia Blom. Selvityksen tutkimusosuudesta, arvottamistyöstä ja karttakuvista vastasi FM Teija Ahola Selvitystyö Aholasta.

Työ on laadittu maankäyttö- ja rakennuslain yleiskaavalle asettamien sisältövaatimusten mukaisella tarkkuudella (MRL 39 §). Raportissa kuvataan rakennetun kulttuuriympäristön historiaa, ominaisluonnetta ja nykytilaa sekä osoitetaan alueen maisemalliset ja kulttuurihistorialliset arvot. Työ sisältää myös suosituksia kulttuuriympäristön ominaispiirteiden säilyttämiseksi kaavallisella ohjauksella.

Osayleiskaavan suunnittelussa selvityksen tulokset ovat sovellettavissa lähtötietona, kaava-kartan sisällössä ja esitystavassa, kaavamääräyksissä, vaikutusten arvioinnissa ja vuoropuhelussa.

1.1 Kohdealue

Inventoinnin kohdealueena on Sulkavan koillisosien kaavoittamattomia vesistöjä ympäröivä 150–200 metrin rantavyöhyke. Alue kuuluu Vuoksen vesistöalueeseen (04), Suur-Saimaan alueeseen (04.1). Järvet ovat keskisuuria, pinta-alaltaan alle 2 km^2, paitsi Iijärvi, joka on kooltaan 2,3 km^2. Tätä isompia ovat Rappunen ja Putkijärvi, joista vain pieni osa jää Sulkavan kunnan puolelle.

Tarkastelualue rajautuu pohjoisessa ja idässä Sulkavan kunnan rajoihin, etelässä yleiskaavoitettuihin alueisiin. Alue jää kantatie 14:n eli Juva–Savonlinna -tien ja seututie 435:n eli Sulkavalta kantatie 14:lle vievän yhdystien välimaastoon.

Alueella sijaitsee neljäntoista maarekisterikylän kyläasutuksia, jotka ovat tyypiltään maa- ja metsätalousvaltaisia hajakyliä. Tiheimmät ranta-asutukset ovat loma-asutuksen synnyttämiä. Pohjoisosissa kylien rakenne ja järvialtaiden muodot mukailevat maiseman pääsuuntausta, kun taas eteläosissa vesistömaisemat ovat monimuotoisempia ja asutusta on harvemmassa.

Vanhat kyläseudut keskittyvät järvien välisille kannaksille, kaakosta luoteeseen suuntautuville selänteille, joille syntyneet kylätiet ovat yhdysteitä pohjoisessa ja etelässä kulkevien yleisten teiden välillä. Kaavoitettavien vesistöjen ympäristössä on vanhoja asutushistoriallisista kylämaisemia, mutta suunnittelualueille (200 m) jää kyläalueista lähinnä yksittäisiä rantapeltolohkoja ja tilakeskuksia. Tavallisesti peltojen ja rannan väliin jää kapea metsäinen vyöhyke.

1.2 Menetelmäkuvaus

Raportti sisältää tietoa siitä, miten kulttuurihistoria välittyy maisemassa ja rakennetun ympäristön nykytilassa.

Selvityksessä kartoitettiin sovitulla, yleispiirteisellä tarkkuudella, rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien sietokyvyn kannalta merkittäviä asioita, kuten maisemaelementtien mittakaavalliset tekijät, maiseman suuri- tai pienipiirteisyyteen eli vaihtelevuuteen liittyvät tekijät sekä alueen kulttuurihistoriaan ja käyttöön liittyvät ominaispiirteet.

Työmenetelminä käytettiin karttahistoriallista ja kirjallisuusselvitystä, maastokäyntejä ja valokuvadokumentointia. Lähtötilannekartoituksella selkeytettiin alueelle kohdentuvia maisemien ja kulttuuriympäristöjen olemassa olevia suojelutavoitteita sekä virkistyskäyttömuotoja.

Selvityksessä tutkittiin kulttuurimaiseman maankäytön historialliset taustat vanhojen karttojen pohjalta. Rantayleiskaavan suunnittelualueilla tarkasteltavia asioita olivat asutuksen ikä, kylärakenne, vanhat pellot ja tiet. Lähteinä olleet kartat ja kirjallisuus on mainittu raportin lähdeluettelossa. Alueen nykytilan selvittämiseksi tehtiin maastokäyntejä. Maastossa tarkasteltiin kaavoitettavia rantavyöhykkeitä lähimmän kyläasutuksen aluerakenteen ja maisemakuvan näkökulmasta. Samalla alueita dokumentoitiin valokuvaamalla.

Raportti muodostuu tekstiosioista, valokuvista ja karttakuvista. Tilaajalle on toimitettu myös työssä otetut valokuvat.

1.3 Arvot

Valmis työ tukee

– yleiskaavan kulttuuriympäristöarvojen tasapuolista tutkimista kaavan suunnittelualueilla
– suojelutarpeiden määrittämistä
– maankäytön ja rakentamisen ohjausta siten, että mahdollistetaan historiallisen monipuolisuuden säilyminen ympäristössä.

Työn aikana arvioitiin rantayleiskaavan suunnittelualueella sekä niiden välittömässä lähiympäristössä ilmeneviä paikallis-, rakennus- ja maisemahistoriallisia sekä visuaalisia piirteitä ja niiden nykytilaa. Arvioinnin perusteella rajattiin kartoille kulttuurimaisema-alueita, joista on kuvaukset luvussa 5. Valittujen kulttuurimaisema-alueiden kulttuurihistorialliset arvopiirteet liittyvät pääasiassa viljelymaisemiin ja kylien aluerakenteeseen eli maiseman visuaalisiin ja maankäytön historiasta kertoviin piirteisiin, vähemmän itse rakennuskantaan. Sulkavan kyläasutus on ensisijaisesti sijoittunut mäille ja maatalot, joita on rantojen tuntumassakin, jäivät pääsääntöisesti rantayleiskaavan suunnittelualueen ulkopuolelle.

Asiantuntija-arviot alueen historiallisista ja ympäristöllisistä erityispiirteistä ja kulttuurimaisemien nykytilasta perustuvat raportissa esitettyihin tietoihin. Arvomäärittelyt tehtiin maankäytön ja rakentamisen suunnittelun ja vaikutusten arvioinnin sekä vuoropuhelun pohjaksi.

Kohdekuvauksissa käytetyt arvoluokkalyhenteet
RH Rakennushistoriallisesti ja/tai –taiteellisesti arvokas
H Historiallisesti arvokas (pääpaino paikallishistoriassa)
M Kyläkuvallisesti tai maisemallisesti arvokas

Kulttuurimaisema-alueiden valinnassa kiinnitettiin huomiota seuraaviin kulttuurihistoriallisen laadun arviointiperusteisiin:
• Harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus)
• Historiallinen tyypillisyys alueelle (tyypillisyys)
• Aluetta tai aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus)
• Alkuperäisen tai sitä vastaavan maankäytön, rakennuksen käyttötarkoituksen, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys)
• Merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus)
• Näkyvissä olevat eri aikakausien maisematilat, rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät maankäytön, rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus)

2 Lähtötilannetarkastelu

2.1 Erityislait, kaavat ja inventoinnit

Erityislait
Tarkastelualueella ei ole lain rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010) nojalla suojeltuja rakennuksia.

Muinaismuistolailla suojelluista kohteista on tietoa Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä. Tarkastelualueelta tunnetuista kiinteistä muinaisjäännöksestä kaksi jää rantayleiskaavan suunnittelualueelle. Toinen (Kivimäki) sijaitsee Kaipolan kylässä ja käsittää parikymmentä kiviröykkiötä, jotka on ajoitettu historialliselle ajalle. Toinen on soranotossa tuhoutunut kivikautinen asuinpaikka Umpilammen itäpuolella. Rahkolantaipaleen ranta-alueelta on löytynyt rautakautinen esine (löytöpaikka).

Maakuntakaava
Etelä-Savon maakuntakaava vahvistettiin ympäristöministeriössä 4.10.2010. Maakuntakaavan aluevaraukset on päivitetty Etelä-Savon 2. vaihemaakuntakaavalla, hyväksytty 12.12.2016. Kulttuuriympäristöt, kulttuurimaisemat ja rakennetun ympäristön suojelukohteet on valittu valtakunnallisten ja maakunnallisten inventointien sekä oikeusvaikutteisissa asema- ja yleiskaavoissa esitettyjen suojelutavoitteiden pohjalta.

Sulkavan koillisosan rantayleiskaavan 200 m levyisille suunnittelualueille jäävät seuraavat kohteet (kokonaan tai osittain):

ma 17.554 Tunnilan kulttuurimaisema (maakunnallinen)
ma 17.604 Linkola (maakunnallinen)

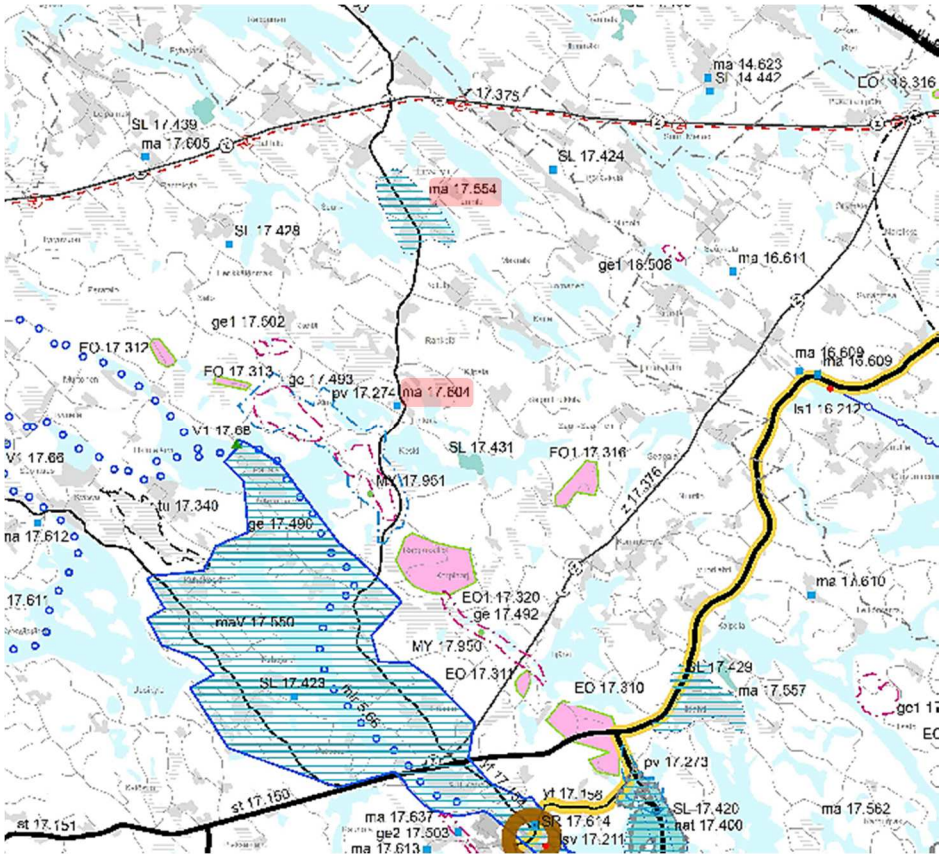

Kuva: Osasuurennos Etelä-Savon maakuntakaavayhdistelmästä. / Etelä-Savon maakuntaliitto (luettu 15.6.2018).

Yleiskaavat
Suunnittelualueella ei ole voimassa yleiskaavaa.

Asemakaavat
Alueelle sijoittuvat kokonaan tai osittain seuraavat ranta-asemakaavat.
Ala-Vekaraisen ja lähialueiden ranta-asemakaava, kv 9.11.2015
Iijärven ja lähialueiden ranta-asemakaava, kv 27.3.2015
Vekaraisten ranta-asemakaava, kv 15.11.2011
Kylmäniemen rantakaava, kv 15.10.1998
Tuoresniemen rantakaava, kv 12.11.1997, E-S ely 18.6.1998
Lohnajärvi–Halmejärvi/ Koukkulan tilan rantakaava, kv 14.12.1995, E-S Ely 24.10.1996

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja viranomaisten laatimat valtakunnalliset ja maakunnalliset inventoinnit
Valtioneuvosto päätti uusista alueidenkäyttötavoitteista 14.12.2017. Niiden mukaan alueidenkäytössä on tarpeen tunnistaa viranomaisten valtakunnallisten inventointien alueet ja ottaa huomioon siten, että niiden arvot turvataan. Museoviraston päivittämä inventointi valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista ympäristöistä (RKY) on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi kulttuuriympäristöjen osalta 1.1.2010 alkaen.

Ympäristöministeriön johdolla on maamme valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista (AM) valmistunut päivitysinventointi vuosina 2010–2015, ja alueiden valikoima, arvoluokat sekä rajaukset on tarkistettu. Etelä-Savossa päivitysinventoinnin, joka koski sekä valtakunnallisia että maakunnallisia maisema-alueita, pohjalta tehtyyn ehdotukseen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista sisältyy 13 aluetta. Lukumäärällisesti moninkertaiseen maakunnallisten maisema-alueiden joukkoon kuuluu Sulkavalta kuusi aluetta, joista yksi on tarkastelualueella sijaitseva **Tunnilan kylämaisema.**

- Rantayleiskaavan suunnittelualue ei sisälly valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin eikä maisema-alueisiin.

Kuva: Tunnilan kylämaisemaa Rantasalmentien varrelta, pääkylästä.

Kuva: Maisema Tunnilanlammen länsirannalta, kylän kaakkoisosasta.

Rakennusinventoinnit

Tätä selvitystyötä varten tehtiin yleiskaavatasoinen alueinventointi, jonka kohteena olivat vanhat vesistömaisemiin liittyvät kyläasutukset. Aluekuvaukset sisältyvät raportin lukuun 5. Lähdeaineistona käytetyn karttamateriaalin ja rekisteritietojen pohjalta laadittiin kunnan koillisosasta erilaisia ympäristöä analysoivia teemakarttoja. Maastossa maisemia ja rakennettuja ympäristöjä dokumentoitiin valokuvaamalla ja kirjaamalla ylös havaintoja.

Kerättyä tietoa käytettiin selvitysraportin rakennetun ympäristön kulttuuripiirteiden ja nykytilan kuvausosiossa sekä kohteena esiteltävien aluekokonaisuuksien kuvauksissa. Lisäksi työn aikainen kuvamateriaali järjestettiin alueittain/kohteittain kuvatiedostokansioihin.

Tarkastelualueelta ei ole Sulkavan kunnan teettämiä rakennusinventointeja. Etelä-Savon maakuntaliiton (entisen seutukaavaliiton) ja Savonlinnan maakuntamuseon toimesta tehtyjen rakennusinventointien tiedot on tallennettu selainpohjaiseen Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaan (ESKU). Sulkavan koillisosista on inventoitu seuraavat kohteet ja alueet, joista vain seuraavan luettelon kolme ensimmäistä jää rantayleiskaavan suunnittelualueelle:

1 Linkola, Linkola
2 Vanha Viipurin maantie (osittain)
3 Tunnila (kyläalue, osittain)
4 Tunnilan koulu, Tunnila
5 Ranta-Askola, Tunnila
6 Leipämäen koulu, Leipämäki
7 Leipämäen maamiesseurantalo Tähtelä, Leipämäki
8 Hirvolanmäki, Kaipola
9 Kalalahti, Kaipola
10 Kuhajärven viljelymaisema, valtakunnallinen
11 Iitlahti (pieni osa)

Tarkastelualueen inventointi- ja arvokohteita 2018

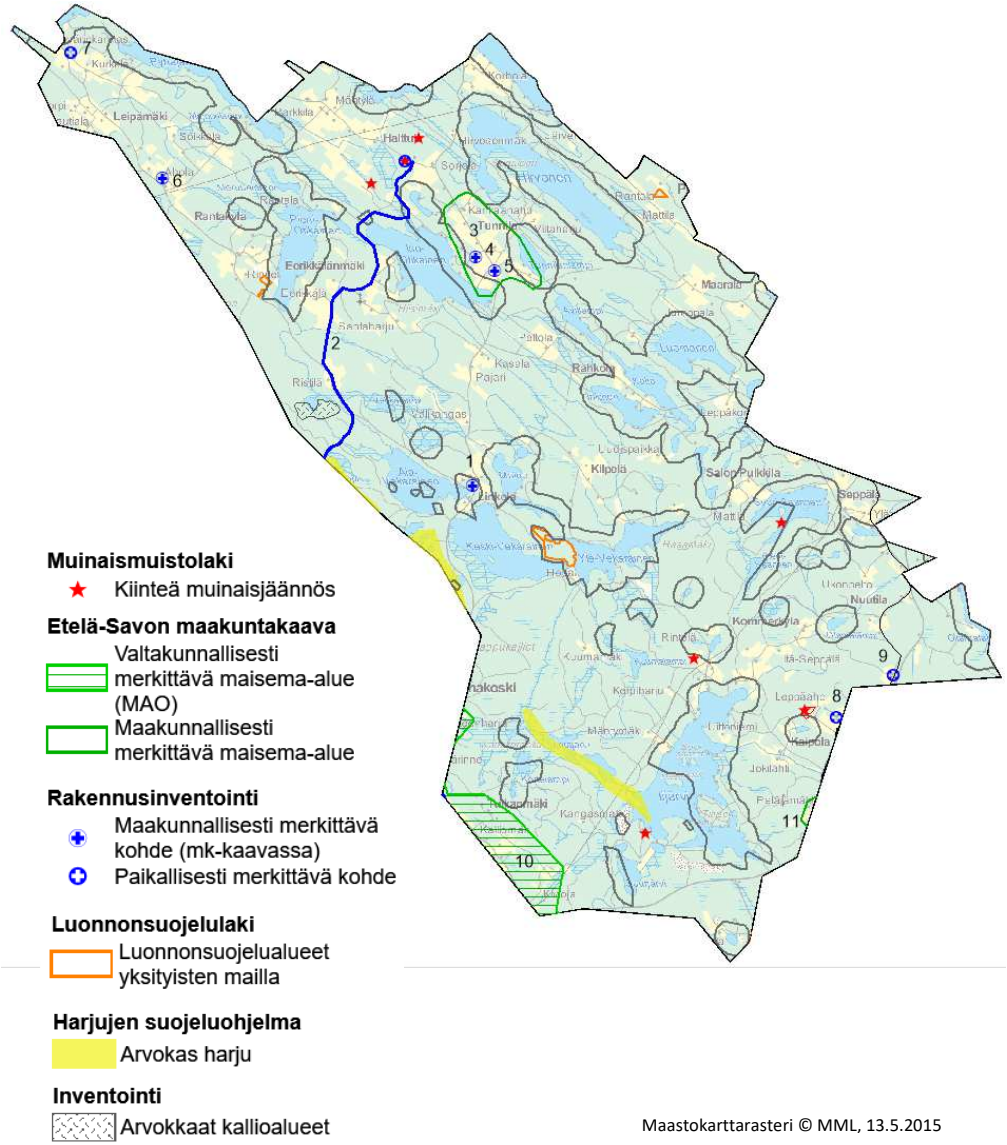

3 Maisemakuvalliset erityispiirteet

3.1 Maisemarakenne ja -kuva

Tarkastelualueen vesistöt kuuluvat Vuoksen vesistöalueeseen (04) ja suurimmaksi osaksi Lampisenjoen ja Iijoen valuma-alueisiin, mutta reuna-alueilla myös Hirmujoen, Hirvosenjoen, Kuhajärven, Pihlajaveden, Puikonjoen ja Tuusjärven valuma-alueisiin.

Alueen maisemarakenteen pääsuuntaus on kaakko–luode. Selkeimmin tämä tulee esille Ylä-Vekaraisen ja Suuri-Saarisen pohjoispuolella, Hirvosen ympäristössä ja Rahkolan kylällä. Kallioperältään alue on suurimmaksi osaksi svekofennialaista Saimaan liuskealuetta, jossa tavallisin kivilaji on kiillegneissi. Alueen eteläosissa on suikalemaisesti muita kivilajeja. Kalliopaljastumia on pääasiassa alueen eteläosissa.

Viime jääkauden jälkeisen ajan perintöä on se maaperä, jolle myöhemmin muodostui tarkastelualueen mäkikyläasutus. Laajimpia vedenkoskemattomiksi jääneitä ravinnerikkaita maa-alueita on Leipämäen, Eerikkälänmäen ja Halttulan mäkikylillä. Alaltaan pienempiä vedenkoskemattomia mäkiä ovat Kaipolan Kivimäki ja osa Tunnilan kylän mäistä. Näissä kylissä peltoja ja asutusta löytyy 120 m mpy tasolta ja sitä korkeammalta.

Maiseman avoimet tilat kerrostuvat maaston ylä- ja alatasoille keskiosien ollessa tilallisesti sulkeutuneempaa. Ylätason avoimet tilat ovat syntyneet ihmisen vaikutuksesta, niitä ovat mäkien lakien ja ylärinteiden maatalousmaat. Alatasolla avoimet maisemat ovat luonnonympäristöjä, vaihtelevan kokoisia järviä ja lampia, joita enimmäkseen metsämaat rajaavat; rantojen loma-asutuksella ei ole ollut maiseman suureen kuvaan samanlaista vaikutusta kuin elinkeinotoimintaan liittyvällä asutuksella.

Kuva: Laaja näkymä Leipämäen koulun kulmilta Pieni-Otikaisen suuntaan.

Ympäristöministeriön asettaman maisema-aluetyöryhmän mietinnössä (1992) käytetyn maisemamaakuntajaon mukaan Sulkava kuuluu Itäisen Järvi-Suomen maisemamaakuntaan, Suur-Saimaan maisemaseutuun. Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin (2013) yhteydessä Etelä-Savosta tehtiin yksityiskohtaisempi maisema-aluetyypittely. Sen mukaan Sulkavan koillis- ja pohjoisosat kuuluvat ”Saaressa ja niemessä” -maisema-alueeseen, joka kattaa laajimman osan Suur-Saimaan maisemaseudusta. Maisema-alueella *vesialueiden suhde mantereisiin on hyvin suuri, alue on pienipiirteistä ja veden tyypittämää. Laakso- ja harjannemuodostumat noudattavat pääosin luode–kaakkosuuntaa. Asutus on muodostunut vesireittien varsille, saariin, niemiin ja vähintään vesistön läheisyyteen.*

Maisemakuvaan vaikuttaa maaston korkeussuhteet ja suuntautuneisuus. Suunnittelualueen keskivaiheilla etelän hyvin vaihteleva, rikkonainen, kalliomäkien hallitsema maasto vaihtuu hiekkamoreenivaltaiseen mäkimaahan, jossa pitkänomaiset selänteet suuntautuvat yhdenmukaisesti kaakosta luoteeseen.

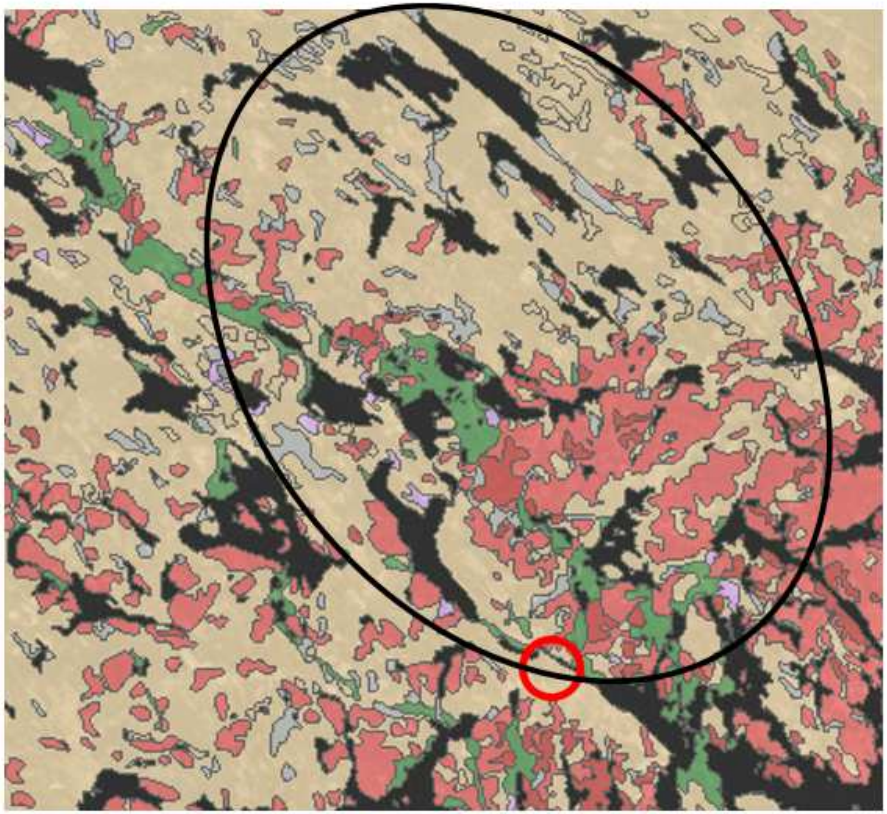

Kalliomaat on merkitty punaisella, sekalajitteiset maat keltaisella ja karkearakeiset maat, kuten hiekka- ja soramaat vihreällä. /Maaperäkartta 1:200 000 © GTK

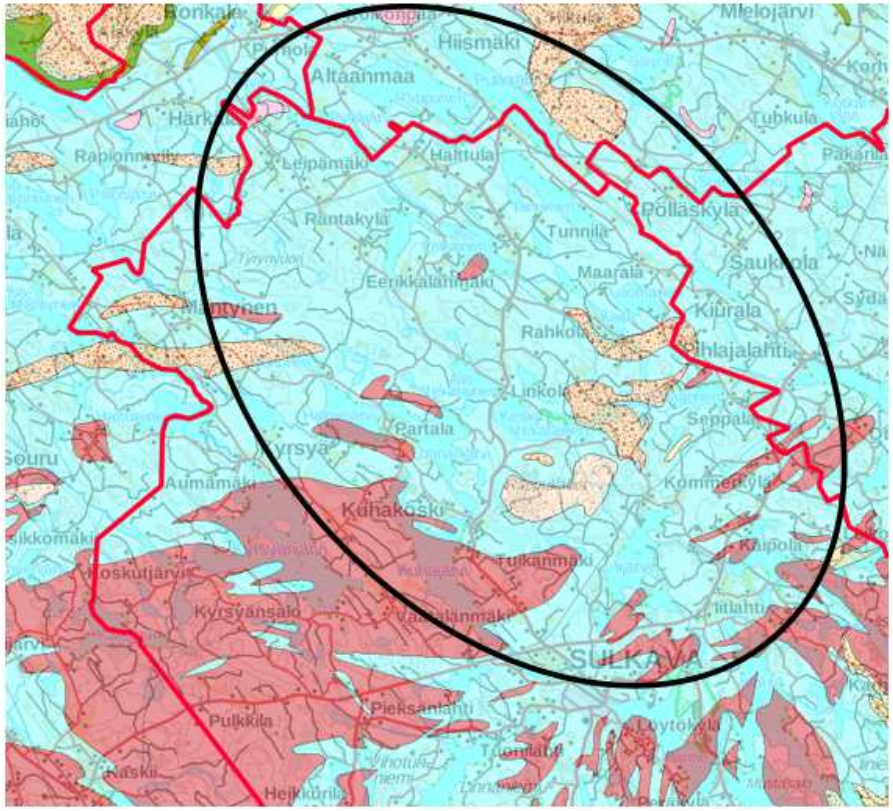

Kiillegneissi on merkitty turkoosilla, graniitti punaisella, kvartsi- ja granodioriitti vaalealla sekä kvartsidioriitti kellertävällä mustin kuvioin. /Kallioperäkartta © GTK

3.2 Vesistömaisematyypit

Tarkastelualueella kaavoitettavat järvet ja pienvesistöt ympäristöineen voidaan lajitella karkeasti kolmeen maisematyyppiin, joista tyypin 1 maisemat otettiin tässä työssä tarkemman tarkastelun alle.

1) Maatalousalueilla, laajojen kyläasutusten tai yksittäisten rantapeltolohkojen yhteydessä

Sulkavan pohjoisosissa on monta vanhaa kyläasutusta, jotka on perustettu järven tuntumaan, mutta pääasiassa mäkien päivänpuoleisille rinteille etäämmäksi rannoista. Etelässä Iijärven Kommerlahdessa ja Suuri-Saarisen ympärillä kyläasutuksen peltomaisemat yhtyvät vesistömaisemaan. Pohjoisessa Korhosen kyläkulmalla on rantakylän luonnetta, samoin Inkisen ja Kaidan väliin jäävällä Rahkolalla.

2) Metsäympäristössä, joko mäkisillä kalliomailla tai hiekkamoreeniselänteillä

Ala-Vekaraisen ja Luomasen eteläpuolisella alueella kallioperä on rikkonainen, suunnaltaan ja leveydeltään erilaisten ruhjevyöhykkeiden pirstoma. Painanteista löytyy keskisuuria järviä, pieniä lampia ja soita sekä harvakseltaan mäkien etelärinteille perustettuja peltomaita. Tiet ovat mäkisiä ja mutkaisia. Maisema on enimmäkseen sulkeutunutta lukuun ottamatta paikoin laaja-alaisia hakkuuaukioita ja nuoria taimikkoalueita.

Pohjoisosan maisemakuvalle ovat luonteenomaisia pitkät hiekkamoreeniselänteet, joiden luoteispäässä on kalliosydän. Keskisuuret järvet sijaitsevat selänteiden lomassa. Tiet kulkevat selänteiden suuntaisesti ja näkymäalueet ovat selkeämmin rajautuvia ja pidempiä kuin alueen eteläosissa.

3) Metsäympäristössä, harjualueella

Sulkavan halki kulkevat pitkittäisharjut jäävät pääosin tarkastelualueen ulkopuolelle. Rappukallion ja Iijärven välillä kulkee maisemallisesti arvokas kaakon-luoteensuuntainen Tetriharju, mutta varsinaiselle suunnittelualueelle jää vain pieniä harjumaa-alueita Suurjärven länsirannalla ja pohjoispuolella sekä Härkävuoren itäpuolella.

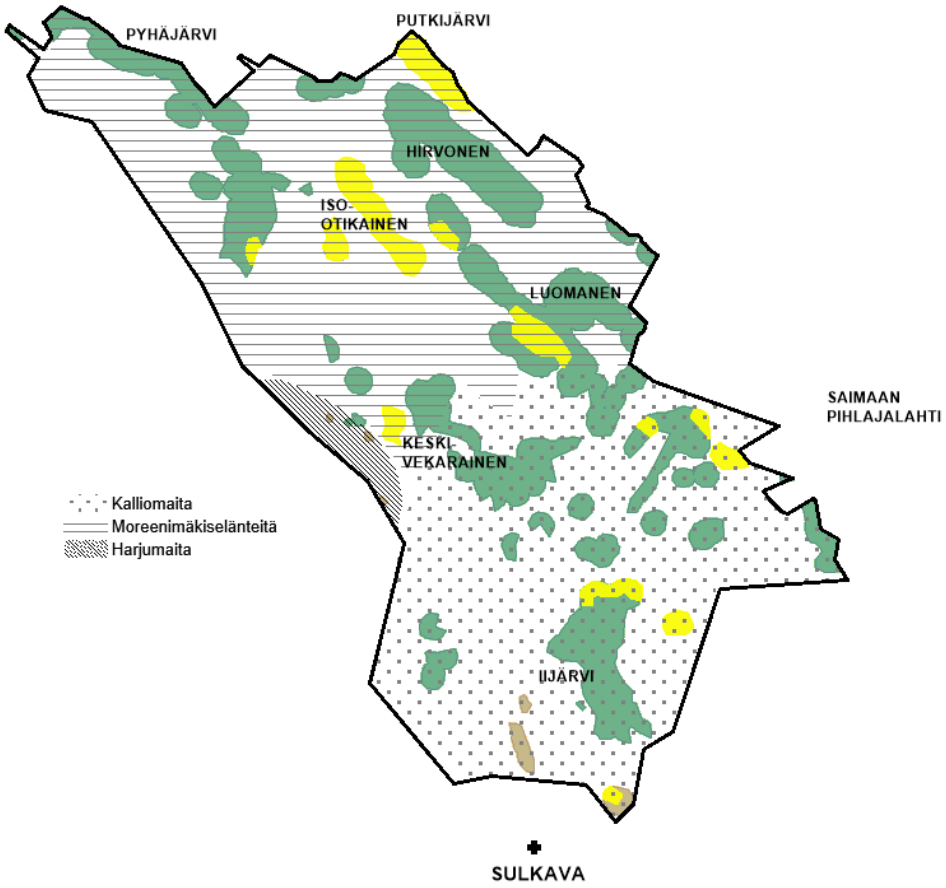

4 Sulkavan koillis- ja pohjoisosat

4.1 Kylät

Tarkastelualueella on 14 eri rekisterikylän maita, ja kaavan suunnittelualueita on kaikissa muissa kylissä paitsi Partalassa 420 ja Hasulassa 403. Kylät ovat: Eerikkälä 401, Halttula 402, Iitlahti 406, Kaipola 409, Kommerniemi 412, Leipämäki 415, Linkola 416, Maarala 418, Rahkolantaipale 422, Seppälä 430, Sulkava 432 ja Tunnila 436. Kaikki edellä mainitut kylät on asutettu ennen vuotta 1645, jolloin kylien taloista on laadittu tiluskarttoja maanmittari Lorenz Röösin toimesta. Rahkolantaipale ja Seppälä esiintyvät erillisinä kylinä 1664, samoin Maarala.

Eerikkälään (silloinen Heinola) perustettiin 1600-luvulla säteri, myöhempi rustholli, joka päätyi 1900-luvun alussa puutavarayhtiölle. Samoin kävi Linkolalle, jonka säätyläisomistusvaihe ajoittui 1800-luvulle. Kommerniemen Koivumäki oli yli 200 vuotta säätyläiskartanona, kunnes se 1840 siirtyi kaupalla talonpoikaisomistukseen.

Isojako saatiin päätökseen vuosina 1828–1836. Maareformin tavoite järjestää talojen tilukset yhteen eheiksi kokonaisuuksiksi ja siten myös kyläjako selkeäksi ei Sulkavalla täysin toteutunut. Kuten viereisestä kartasta nähdään, kyliä jäi alueiltaan hajanaiseksi, etenkin Kaipola ja Iitlahti sekä Halttula.

Sulkavan koillisosa on harvan maaseutuasutuksen aluetta. Tarkastelualueella ainoastaan Tunnilan kylä on vakinaisen asutuksen määrän ja alueen kylämäisyyden puolesta laskettavissa pieneksi kylätaajamaksi. Tarkastelualueen eteläosissa, länsireunalla ja Iso-Otikaisen eteläpuolella on laajoja asumattomia metsäalueita, lähinnä Hasulassa ja Iijärven koillispuolella löytyy avointa kulttuurimaisemaa. Maisemat muuttuvat Vekaraisjärvien pohjoispuolella, jossa moreeniselänteille raivatut hajakylät vuorottelevat metsäseutujen kanssa. Maatalot on rakennettu mäille ja kumpareille. Järvien rantavyöhykkeet ovat tulleet rakentamisen piiriin loma-asutuksen myötä 1900-luvun jälkipuoliskolla. Harvakseltaan rantamailla näkyy 1920–30-luvuilla tai sotien jälkeen perustettuja tiloja. Poikkeuksina Linkolan ja Rahkolantaipaleen kylät, joissa vanhoja kantatalojakin jää vajaan 200 m päähän rannasta. Putkijärvellä kyläasutusta voi luonnehtia rantakyläksi.

Alueen kylät

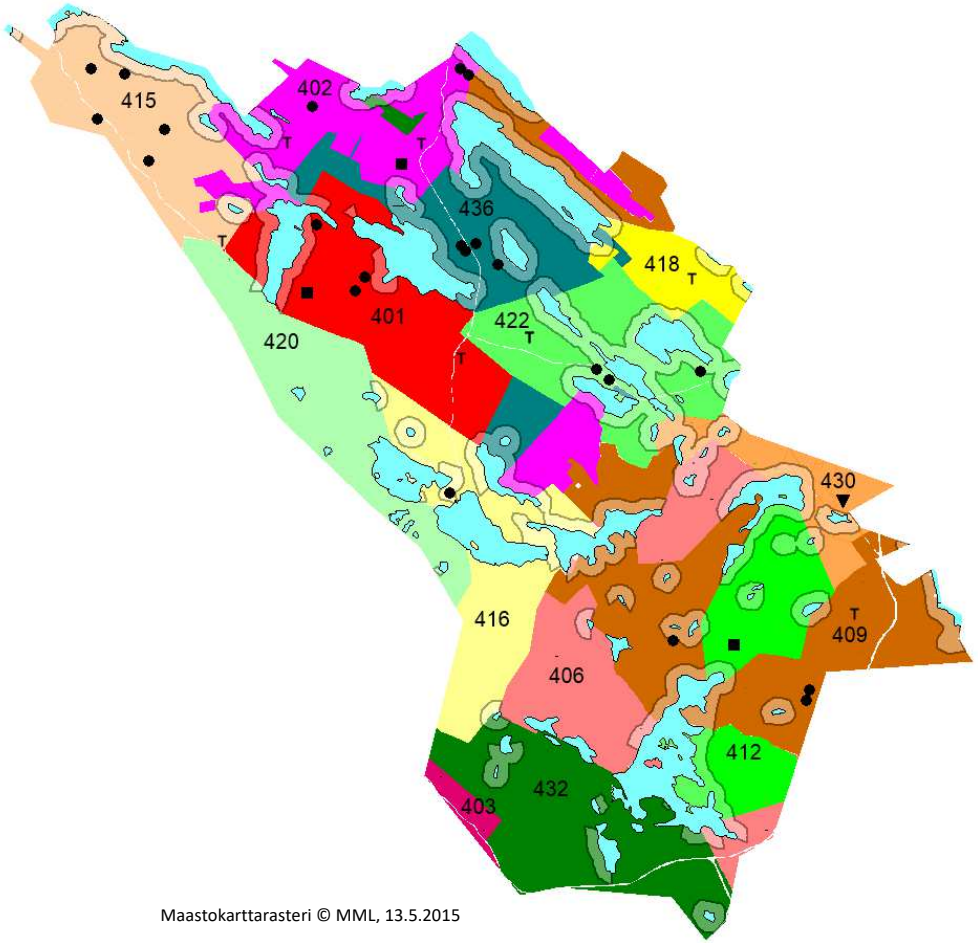

Kuva: Tarkastelualueen maarekisterikylät on merkitty karttaan eri värein. Kylän maat voivat olla kahdessa tai useammassa erillisessä palassa. Asutus[1] on merkitty yleispiirteisesti.

4.2 Tiet

Vanhat yleiset tiet[2] *sivuavat seudun vanhimpia kulttuurimaisemia. Tieoikaisuissa sivuun jääneet alkuperäiset tieurat ovat osa alueen maankäytön ja maiseman historiaa.*

Sulkavan kirkonkylän sivuitse valtatie 14:lle johtava seututie 435 seurailee vanhaa, jo keskiajan lopulla käytettyä, kulkureittiä Viipurista Lappeen, Puumalan ja Sulkavan kautta Savonlinnaan. Nykyinen tie kulkee tarkastelualueella sijaitsevien Kaipolan ja Seppälän kylien alueella alkuperäistä linjausta idempänä. Alkuperäistä tieuraa on säilynyt Vitikkalammen pohjoispuolella ja Huuhanmäen juurella, Seppälän kylässä. Peltoaukealla sijaitsevan talon nimeen ”Kestikievari” on jäänyt muisto paikalla toimineesta kievarista ja postitalosta.

Viimeistään 1600-luvun alkupuolella näyttää olleen käytössä kaksi tieyhteyttä Sulkavan salmelta Partalaan ja sieltä pitäjän koillisosan halki Rantasalmen suuntaan ja Suurelle Savontielle. Toinen kulki Kuhakosken sillan kautta ja toinen Väätälänmäen yli. Sivukylien taloista pääteille johtaneet tieurat perustuvat vanhoja talviteihin ja polkuihin. Harvinaisen poikkeuksen muodosti Iijärven pohjoispäässä sijainneen Korholan kartanon rakennuttama sivutie kartanosta länteen Kaipolan kylän kautta kulkevalle Savonlinnan tielle. Paikannimissä - Talviranta, Talvilahti, taipale-päätteiset paikannimet - on säilynyt viitteitä vesi- ja talviteistä, joiden merkitys oli suuri Saimaan alueella yleisten teiden vähyyden ja heikon kunnon vuoksi. Etenkin pitäjän koillisosasta, Rahkolantaipaleen ja Seppälän tienoon järvien kautta kulki viitoitettuja jääteitä mm. Iijärven kautta kirkolle.

Turun rauhassa 1743 Sulkavasta tuli rajan jakama pitäjä. Ruotsinpuoleisessa osassa liikenteen painopiste siirtyi itään ja etelään johtavilta väyliltä Savontien ja Mikkelin suuntaan. Käytetyimmäksi reitiksi Rantasalmen suuntaan vakiintui Eerikkälän kautta kulkevan vanhan tien sijaan sen rinnakkaisväylä, joka kulki kirkolta Hasulan, Linkolan ja Tunnilan kautta Halttulaan. Linkolan kohdilta oli lisäksi yhdystie vanhalle Rantasalmen tielle ja siitä edelleen Leipämäen kautta Juvan puolelle.

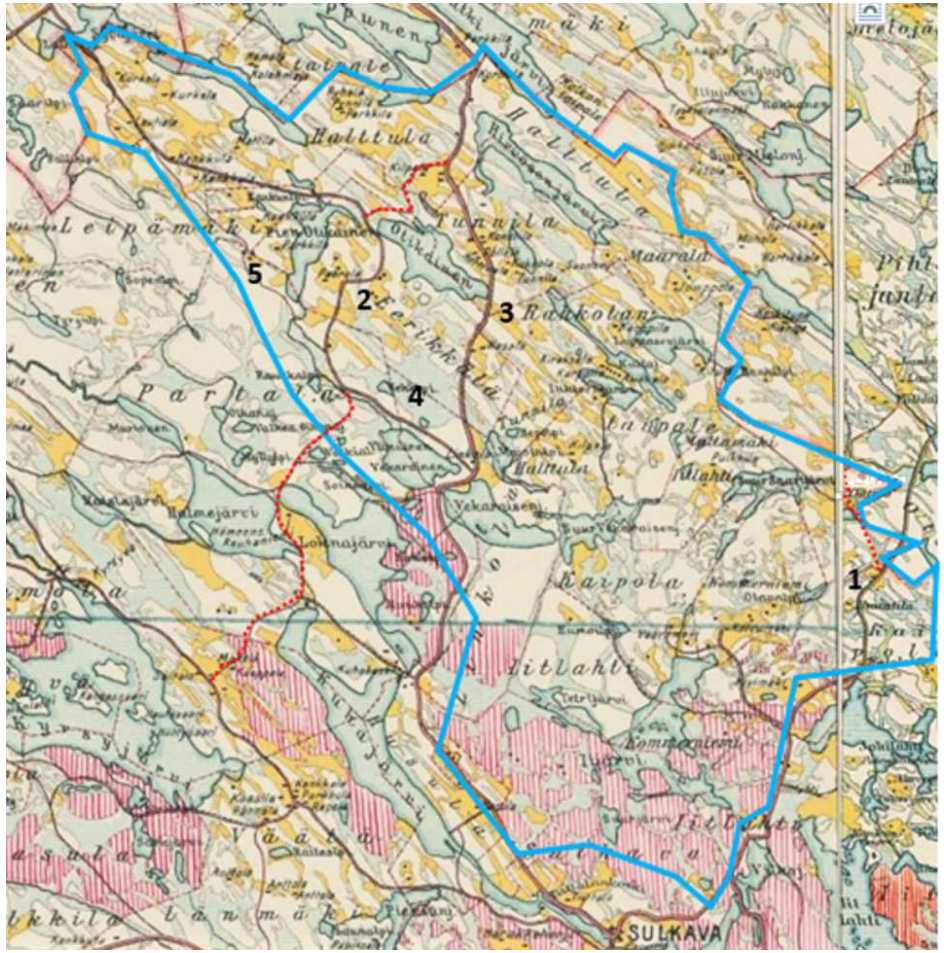

Kuva: Alueen maantiet ja kylätiet 1920-luvun alussa. Vanhat sivuteiksi jäänet linjaukset punaisella katkoviivalla. 1 Savonlinnan tie, 2 Vanha Rantasalmentie, 3 Rantasalmen tie, 4 Linkolan yhdystie, 5 Juvan tie Leipämäen kautta. / Suomen taloudellinen kartta Juva V:9 ja Savonlinna V:10. /Maanmittaushallitus 1915, korjattu 1921. KA

Rantasalmelle johtavaksi yleiseksi tieksi (nykyinen tie 4371) virallistettiin Linkolan ja Tunnilan kautta kulkeva linjaus 1860. Sen perusparannusta tehtiin osittain hätäaputöinä. Kestikievarin paikka siirtyi osittain hätäaputyönä tehdyn tien perusparannuksen jälkeen Halttulasta Tunnilan kylälle.

4.3 Elinkeinot ja palvelut

Sulkavan pohjois- ja koillisosissa asukkaiden toimeentulo[3] on ollut metsästä ja maataloudesta riippuvainen.

Tarkastelualueen kylät ovat maatalouskyliä, joissa 1600-luvulla kruununtilallisen asemaan joutuneista talonpojista tuli uudelleen perintötilallisia pääsääntöisesti 1800-luvun aikana tehdyllä tilojen perinnöksiostoilla. Vain Eerikkälässä oli rälssimaata, muut kartanoina tunnetut talot siirtyivät oston kautta säätyläisomistukseen. Näistä ainoastaan Linkolassa on säilynyt päärakennus säätyläisomistuksen ajalta, Eerikkälässä ja Koivumäessä päärakennukset on uusittu talonpoikaisomistuksessa.

Talonpojat hankkivat aina 1700-luvun alkupuolelle saakka sivutuloja tervanpoltolla ja raudanvalmistuksella, joista on jäänyt muistoja maastoon tervahautoina ja rautahyttien raunioina.[4] Perinteistä alkutuotannon jalostukseen liittyvää teollista toimintaa edustavat myllyt,[5] joita on tarkastelualueen kylissä ollut ainakin Kaipolan Iijoessa ja Leipämäen Pyhäjärven Myllylahdesta Syväriin laskevassa joessa jo 1600-luvulla. Tarkastelualueen tuntumassa, Keski-Vekaraisen lounaispuolella on ollut Kuhakosken mylly ja vientisaha. Saha sai virallisen sahausoikeuden 1778. Sen huippuvuodet osuivat 1830-luvulle, mutta toiminta jatkui lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 1910; saha oli välillä Linkolan hovin omistuksessa. Lähdetietojen mukaan tarkastelualueella ei ole säilynyt vanhoja myllyrakennuksia.

Kunnan rakennustoimintaa edustavat kylille rakennetut kansakoulut.[6] Tunnila muodosti koulupiirin 1901, mutta oppilaat pääsivät aloittamaan koulunkäynnin vasta syksyllä 1910. Ensimmäiset vuodet koulu toimi vuokratiloissa, kunnes oma koulutalo valmistui 1913 mäkikylän keskelle. Oppivelvollisuuslain (101/1921) myötä perustettiin lisää koulupiirejä ja rakennettiin kouluja. Vuoteen 1927 mennessä oli koulu perustettu myös Kaipolaan, jossa vuokratiloista päästiin omaan koulutaloon 1937. Muista tarkastelualueen kylistä Leipämäki sai oman koulun 1936 (paloi, uusi kivikoulu 1945) ja Rahkola 1948 (koulutalo 1954). Alueen kylissä on toiminut erilaisia yhdistyksiä, mutta seurantaloja on (jäljellä?) vain yksi, Leipämäen maamiesseurantalo Tähtelä vuodelta 1952.

Alueen rakennetun ympäristön historiallisia kerrostumia

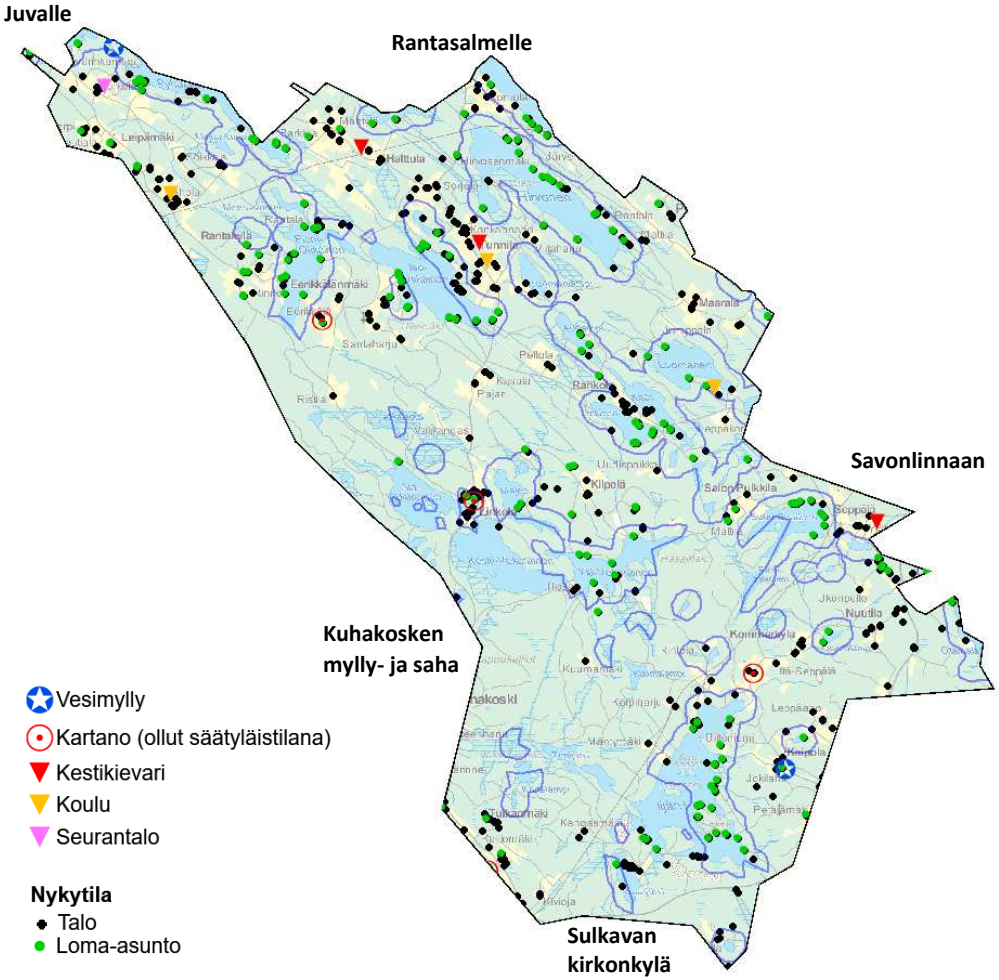

Kaupalliset palvelut ovat sijainneet Suuren Savontien varrella Juvan Härkälässä ja Kolkonpäässä, sekä Savonlinnan tien suunnalla Sulkavan kirkonkylällä sekä Savonlinnan Pihlajalahdessa. 1960-luvun peruskarttaan oli merkitty pari kauppaa myös tarkastelualueelle, Leipämäelle ja Halttulaan Rantasalmentien varteen.

5 Kulttuurimaisema-alueet

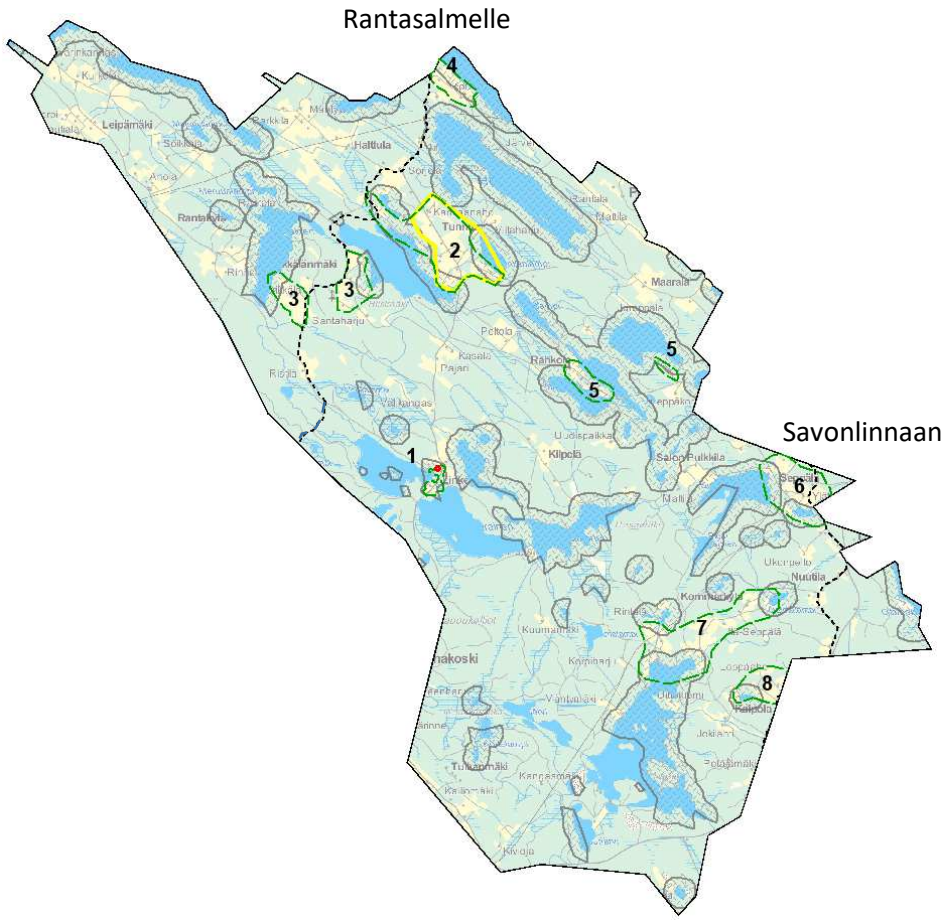

Kuva: Luvussa esitellään karttaan merkityt numeroidut kulttuurimaisema-alueet. / Maastokartta 1:100 000 © Maanmittaushallitus (13.5.2015)

Karttaselitys

Etelä-Savon maakuntakaava

kulttuuriympäristökohde

kulttuurimaisemakohde

2018 inventointi

kulttuurimaisema-alue

Rantayleiskaava

tarkastelualue

suunnittelualue

Lisäksi kohdekarttoihin on merkitty mm. seuraavia tietoja, jotka kuvaavat yleispiirteisesti alueen asutusta 1700–1800-lukujen vaihteessa:

Suurtila (käytetty nimitystä hovi tai kartano)

Talo

Kestikievari

Torppa

vanha maantie

Kulttuurimaisema-alueet on nimetty vesistön mukaan

1 Ala- ja Keski-Vekarainen

2 Iso-Otikainen ja Tunnilanlampi

3 Iso- ja Pieni-Otikainen

4 Putkijärvi

5 Inkinen, Kaita ja Luomanen

6 Suuri Saarinen ja Suuri Vitikkalampi

7 Iijärven Kommerlahti

8 Kaipolanlampi

5.1 ALA- JA KESKI-VEKARAINEN

Kylä: Linkola; ”Linkolan kartano”, vanha kylätontti

Arviointi: RH, M, H / maakuntakaavan suojelukohde: Linkola on vanha yksinäistalokylä, jossa on säilynyt kantatalon kartanotyylinen päärakennus 1800-luvun alusta. Kylän vanha peltoalue muodostaa pienen maisemakohdan Ala- ja Keski-Vekarainen -järvien väliselle kannakselle (sen keskeltä on autioitunut kylätontti). Leipämäentie–Tunnilantie -linjaus on osa vanhaa kylätietä, josta 1860-luvulla tuli yleinen tie Sulkavalta Rantasalmelle.

Suositukset: Vanha-Linkolan päärakennuksella on kulttuurihistoriallisia ja rakennetun ympäristön arvoja, joiden kohdalla suojelumääräysten harkinta on perusteltua MRL 41§:n periaatteen mukaisesti. Autioitunutta kylätonttia ympäröivien kotipeltojen kohdalla, kannaksella, pieni peltomaisema yhdistyy vesistömaisemaan.

Kuvaus: Linkola on kauan ennen isojakoa (1828) syntynyt asutus, joka sai isossajaossa vain yhden kantatalon (Linkola). Talonpoikaistalo liitettiin 1800-luvun alussa Eerikkälän hoviin, ja tämän jälkeen talo on ollut myös nimismiehellä, valtioneuvoksella ja kapteenilla, kunnes vuonna 1900 W. Gutzeit & Co osti tilan. Lisää asutusta kylään tuli vasta viime sotien jälkeen. Vanhimman asuinpaikan ympäristössä, kannaksella, ja Vanha-Linkolan pohjoispuolella on jälleenrakennuskaudella rakennettuja pihapiirejä noppamaisin tyyppitaloin. Niitä nuorempia pientaloja on Saunalahden ympärillä.

Vanha-Linkolan pihapiiristä on jäljellä kookas, tyyliltään klassistinen, aumakattoinen ja vaakalaudoitettu päärakennus. Talouskeskus oli perustettu etelään järven suuntaan aukeavan rinteen yläosaan, mutta nykyään päärakennus jää istutuskoivikoiden sisään. Asutuksen luonteesta kertovat muutamat korkeat yksittäispuut. Talon pihakujien puusto on pääosin huonokuntoista. Ylä-Vekaran rannoilla, Linkolan kylän mailla, on muutamia 1970-luvun kesämökkejä.

Kuva: Inventointitietojen mukaan talo on rakennettu 1800-luvun alkupuolella.

Kuva: Karttaan on merkitty punaisella maakunnallisesti merkittävä Vanha-Linkola ja oranssilla kulttuuriympäristöä täydentävä rantasauna, vihreällä jälkimmäisen viereen lehtikuusirivi, oranssilla vanha paikallistie, tähdellä kylätontin paikka (arvio) sekä keltaisella sitä ympäröineet pellot 1600-luvulla.

Kuva: Linkolan kylän pellot ja talot järvien välisellä kannaksella. /Maakirjakartta 1645. Lille Saffwolax Heradh Sulkava Sochn [Heinola, Linkola, Partala], (MHA C 1 229-230) KA

Kuva oik.: Linkola on siirtynyt nykyiselle paikalleen 1800-luvun alun paikkeilla; talo oli pitäjän vähiä perintöoikeutensa säilyttäneitä taloja. Kannaksen poikki virtaavassa purossa on ollut pieni mylly. /Pitäjänkartta 1800-luku. KA

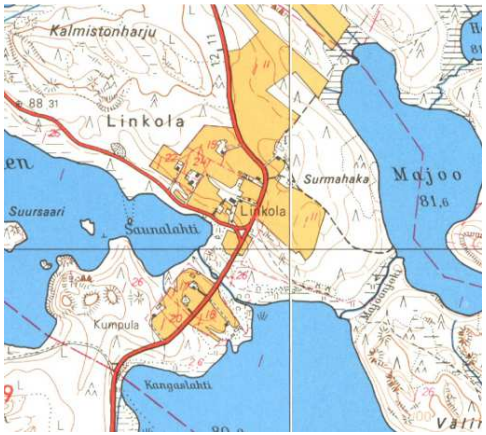

Kuva: Peruskartat, 1973 (1968).

Kuva oikealla: Linkolan lehtikuusikujaa Leipämäentien varrella.

Kuva: Linkolan hirsi- ja lautarunkoinen sauna Ylä-Vekaraisen rannassa, Leipämäentien reunassa.

Kuva: Kannaksen vanhalle peltoalueelle istutettu koivukuja johtaa 50-luvulla (RHR) rakennetun Peltoniemen talolle.

5.2 ISO-OTIKAINEN JA TUNNILANLAMPI

Kylä: Tunnila; mäkikylä, vanha sivutie

Arviointi: M, H / maakuntakaavan suojelukohde: Tunnilassa on vanha viljely- ja kyläaukea kumpuilevalla, moreeniselänteellä. Rannassa kulkeva Tunnilankouluntie on kylän vanhoja sisäisiä kulkureittejä, vanhan ja nykyisen Rantasalmen tien välillä. Toinen vanha sivutie kulkee Tunnilanlammen taloille.

Suositus: Ranta-alueiden maisemallinen yhteys kylän kulttuurimaisemaan (avoimeen tilaan) tulee ottaa huomioon maankäytössä ja rakentamisessa.

Kuvaus: Tunnilan kylä on kauan ennen isojakoa (1835) syntynyt kyläasutus, joka sai isossajaossa viisi kantataloa. 1600-luvulla on kylän todettu olleen pitäjän pohjoisista kylistä kylämäisin eli talojen muodostaneen löyhän rykelmän. Vanhat asuinpaikat keskittyvät yhtenäisen mäkipeltoalueen ympärille, muutamia taloja on myös Tunnilanlammen pohjois- ja lounaispuolella. Iso-Otikaisen rannalle on rakennettu pientaloja 1980- ja 90-luvulla, ja loma-asutusta jo edellisellä vuosikymmenellä. Vanhoja maalaistaloja ja piharakennuksia näkyy mäkikylän halki pituussuunnassa kulkevalle Rantasalmen tielle, samoin 1910-luvun puukoulurakennus. Todennäköisesti korkeimmilla mäillä olevat talot näkyvät myös Iso-Otikaisen vastarannalle, Eerikkälänmäelle. Puukoulun vierestä alas rantaan vievä kylätie on vanha yhdystie Eerikkälän kautta kulkeneelle vanhalle Rantasalmen tielle. Kylätien varrella, Suuri-Otikaisen rannassa, on niitty- ja laidunmaita ja kylän uimaranta. Vanhan Rantasalmen tien varrella on Mäntylän yhtenäinen pientilan talouskeskus peltolohkoineen.

Kuva: Tunnilan kylän uimarannan ”Kiikkurannan” grillikatos vuodelta 1993.

Kuva: Pitäjänkartta, noin 1840-luku. KA.

Kuva: Peruskartat, 1973 (1968).

Kuva: Ranta-Askolan eteläpuolella pellot ulottuvat rantaan. Pääkylän vanhat talot jäävät rantayleiskaava-alueen ulkopuolelle.

Kuva: Kylän uimarannalta näkee järven takaa kohoavan mäen ja siellä Eerikkälänmäen rakennuksia ja peltoja.

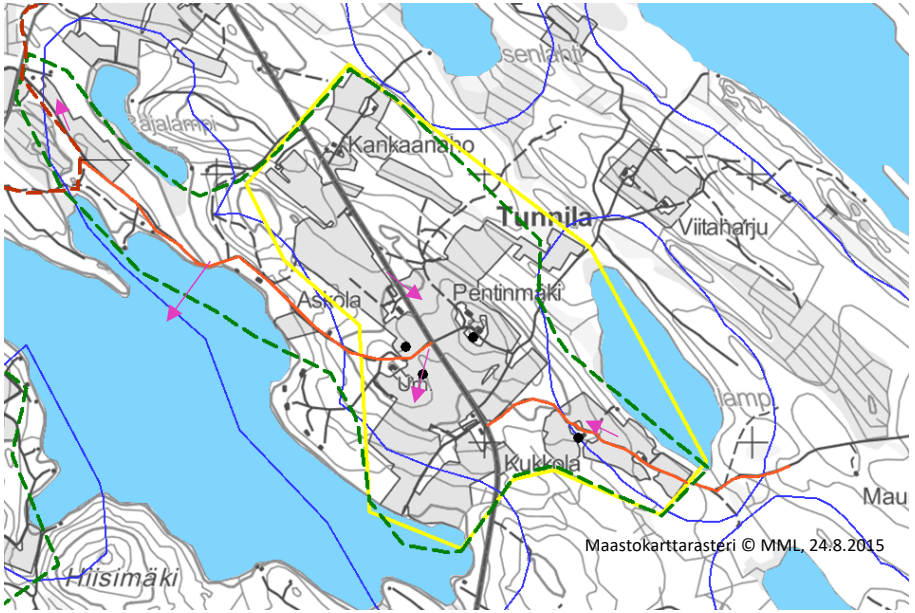

Kuva: Maakunnallisten maisema-alueiden päivitysinventoinnin aluerajaus on merkitty keltaisella, kahta vanhaa Rantasalmentietä yhdistävä kylätien linjaus on oranssilla, samoin Kukkolantie Tunnilanlammen luona. Osa kuvista s. 6

Kuva: Sotien jälkeistä rakennustapaa edustava Mäntylän talon pihapiiri Rajalammen länsipuolella, rannassa kulkevan kylätien varrella.

5.3 ISO- JA PIENI-OTIKAINEN

Kylä: Eerikkälä; kartanokylä, mäkikylä, vanha yleinen tie

Arviointi: M, H: Eerikkälän kylässä on sijainnut yksi Sulkavan suurtiloista, ja sen halki kulkeva soratie on ollut koillisosien vanhimpia yleisiä teitä. Vedenkoskemattoman mäkialueen laella sijaitseva kylä erottuu sitä rajaavien järvien vastarannoilta ja kauempaakin. Kylässä on laajoja yhtenäisiä, kumpuilevia peltoaukeita. Mäkeä rajaavien pienten järvien rannoilla on metsäiset rantavyöhykkeet.

Suositus: Ranta-alueiden maisemallinen yhteys kylän kulttuurimaisemaan tulee ottaa huomioon maankäytössä ja rakentamisessa.

Kuvaus: Kylään perustetiin isossajaossa (1827) kolme kantataloa (Johanala eli Eerikkälä, Kasala ja Paavola). Eerikkälän maat olivat siirtyneet säätyläisomistukseen 1600-luvulla, jolloin niitä omisti pitkään Pistolekorsin suku. Isonvihan jälkeen rusthollia hallinnoivat upseerit. Myöhemmin tilan historia nivoutuu uudelleen Partalan hoviin, kunnes maat 1900 myytiin W. Gutseit & Co -yhtiölle. Eerikkälää lohkottiin torppareille sekä viime sotien jälkeen asutustoimintaan.

Pieni-Otikaiseen työntyvästä Mulniemestä on autioinut yksi vanhoihin karttoihin merkitystä talonpaikasta. Juhanalan talouskeskus Pieni-Otikaiseen viettävällä rinteen yläosassa muodostaa pihapuineen maisemapisteen kumpuilevan peltoaukean keskelle. Ylempänä mäellä on asutustilan pihapiiri. Mäkikylän muiden talojen talouskeskukset ja pellot ovat Iso-Otikaisen suuntaan viettävillä rinteillä. Kylällä harjoitetaan karjataloutta ja viime vuosina on mäen lakialueelle raivattu uutta peltoa ja rakennettu kookkaita tuotanto- ja varastorakennuksia.

Kuva: Pitäjänkartta, noin 1840-luku.

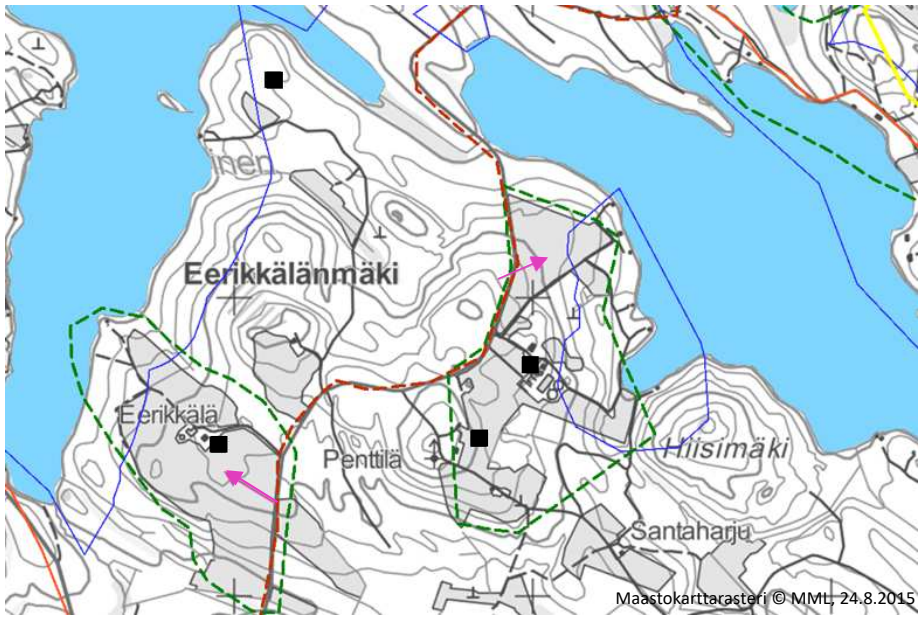

Kuva oikealla alhaalla: Karttaan on merkitty vanha Rantasalmen tie ruskealla katkoviivalla. Mustat neliöt osoittavat karkeasti vanhat asuinpaikat. Muiniemessä ollut asuinpaikka jäänee suunnittelualueen ulkopuolelle. Se on autioitunut mahdollisesti 1800-luvun jälkipuolella, ja saattaa omata asutusarkeologisia arvoja, mikäli paikalla on säilynyt kivisiä rakennusten perustuksia tai maanviljelyyn liittyviä kivirauniota. - Uudet pellot eivät näy kartassa, vrt. nuorempaan ilmakuvaan s. 20.

Kuva: Eerikkälän mäkiasutusmaisema kuvattuna maiseman pääsuuntauksen mukaan, kaakosta luoteeseen. Kuvassa oikealla on Juhanalan talouskeskus (Eerikkälä).

Kuva: Hiislahden uusia rinnepeltoja kuvattuna vanhalta Rantasalmen tieltä koilliseen Iso-Otikaiselle. Niemenpuoleiset rannat eivät näy mäellä kulkevalta tieltä. Vastarannalla on Tunnilan kylä.

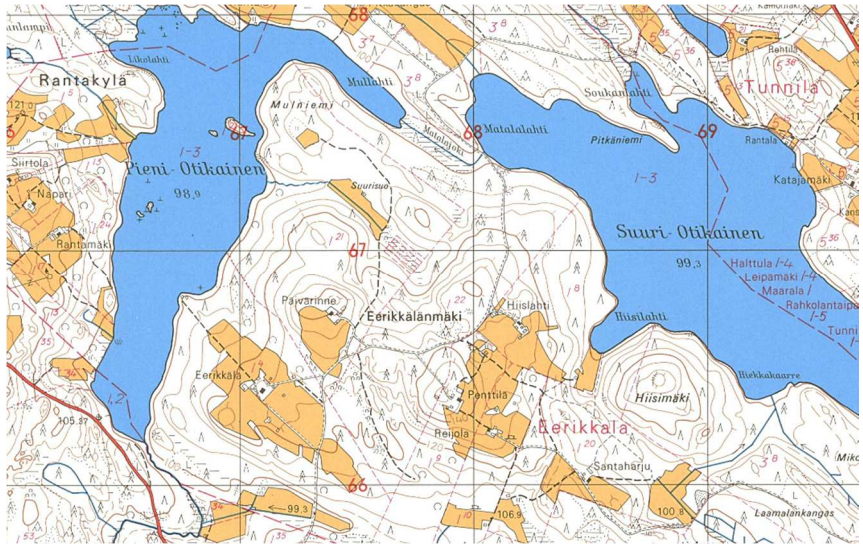

Kuva: Peruskartta © MML, 1973 (1968).

Kuva: Kylällä on aktiivitiloja. Mäen laelle ja koillisrinteeseen on raivattu lisää peltomaata. /Ortokuva 2017 © Maanmittauslaitos (2.7.2018).

5.4 PUTKIJÄRVI

Kylä: Halttula ja Kaipola; talonpoikaskylä, rantapeltomaisema

Arviointi: M, H, RH: Putkijärven rannalla sijaitseva kyläkulma rantapeltoineen edustaa Etelä-Savon drumliinikenttäalueille tyypillistä maisematyyppiä. Peltoaukean ympäröimässä tienvarsikylässä on vanhaa talonpoikaista rakennuskantaa.

Suositus: Rantojen maankäytössä ja rakentamisessa tulee ottaa huomioon kyläalueelle sen sijainnista, tiestöstä ja vanhasta aluerakenteesta syntyvä maisemallinen ominaisluonne.

Kuvaus: Putkijärven lounaisrannalla sijaitsevan kyläkulman pohjoispään talot, Putkijärvi ja Korhola, kuuluvat Halttulan kylään ja eteläisin talo, Kostiala, on Kaipolan kylän ulkopalstalla sijaitseva entinen rustholli ja kantatalo nro 2. Vajaan kolmen kilometrin päässä sijaitsevassa Halttulassakin talot ryhmittyvät löyhään nauhaan mäkiselänteelle, joka sijaitsee Rappusen eteläpuolella sijaitsevan kannaksen keskellä. Putkijärven kyläkulman selkeäpiirteinen maisemakuva perustuu rantaviivan, tien, peltoalueen ja talojen yhdensuuntaisuuteen. Kylätien varrella olevissa talouskeskuksissa on vanhat, ulkoasullisia muutoksia kokeneet, pitkänomaiset päärakennukset. Kostialassa on rakennusten rajaama neliöpiha, muissa pihat ovat avonaisempia. Rantapeltojen alapuolella, rantaviivalla on talojen saunamökkejä ja muutamia loma-asuntoja.

Kuva: Kylän rantapeltoja Kostialan mailla. Yksi lisäkuva s. 30.

Kuva: Kyläkulman taloryhmä sijaitsee loivapiirteisellä rannansuuntaisella selänteellä.

Kuva: Savon lääninkartta noin 1700.

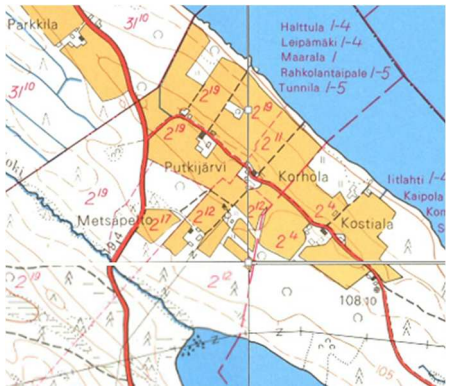

Kuva: Peruskartta © MML, 1973 (1968).

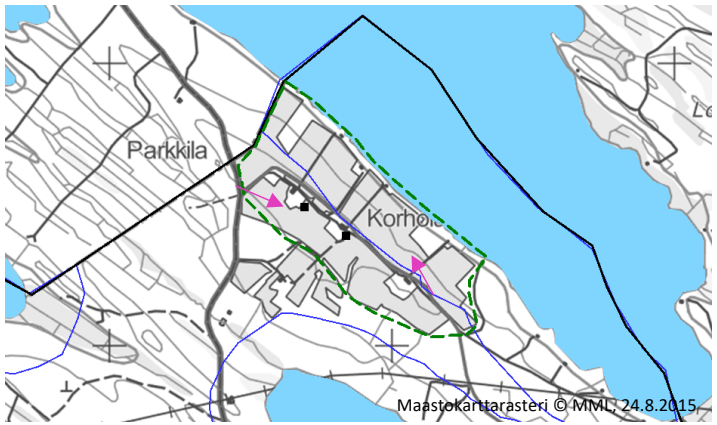

Kuva: Kyläkulman peltopinta-alassa ei ole tapahtunut suurempaa muutosta sitten 1970-luvun alun.

5.5 INKINEN, KAITA JA LUOMANEN

Kylä: Rahkolantaipale; talonpoikaiskylä, viljelty järvikannas

Arviointi: H, M: Rahkolantaipaleen nauhamainen kylärakenne on tyypillinen Etelä-Savon drumliinikenttäalueilla. Kylän luoteispäässä viljelymaisema yhtyy vesistömaisemaan. RH: Koulun vieressä on säilynyt perinteistä hirsirakentamista edustava pihapiiri.

Suositukset: Rantojen maankäytössä ja rakentamisessa tulee ottaa huomioon kyläalueelle sen sijainnista, tiestöstä ja vanhasta aluerakenteesta syntyvä maisemallinen ominaisluonne, Luomasen niemessä myös Perätalon pihapiiri.

Kuvaus: Kahden järven - Inkinen ja Kaita - väliin jäävä kapea kannas on alueen vanhoja kyläseutuja, joka 1600-luvulla alkupuolella kuului Kaitaisen kylään. Jo tuolloin taloja sijaitsi harvakseltaan kannaksen keskellä kulkevan kylätien reunassa. Isossajaossa (1836) Rahkolantaipaleen kylä sai viisi kantataloa, joista kolme vanhalla ”Kaijantaipaleella”. Yhden erillistalon tonttimaalla, Luomasen kaakkoispuolella, on nykyään 50-luvun puukoulu, jossa on yritystoimintaa. Samassa niemessä on yhtenäinen vanhoista hirsirakennuksista muodostuva Perätalon pieni pihapiiri. Toinen vanhoista erillistaloista muodostaa eheän miljöökokonaisuuden kylän (ja suunnittelualueen) luoteispuolella. Tien varrella sijaitsevissa pihapiireissä on eri-ikäistä ja vaihtelevasti uudistunutta rakennuskantaa 1900-luvulta. Rannoilla on lähinnä 1970-luvulla rakennettuja loma-asuntoja.

Kuva: Peltojen metsittäminen on muuttanut maisemia pääkylässä.

Kuva: Pitäjänkartta noin 1840-luku.

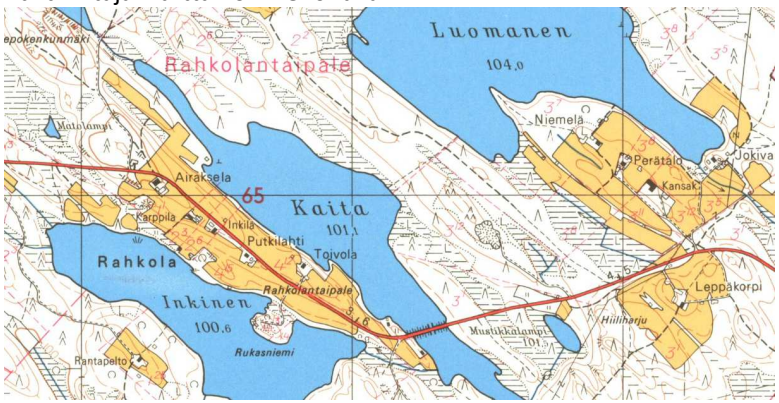

Kuva: Peruskartta © MML, 1973 (1968)

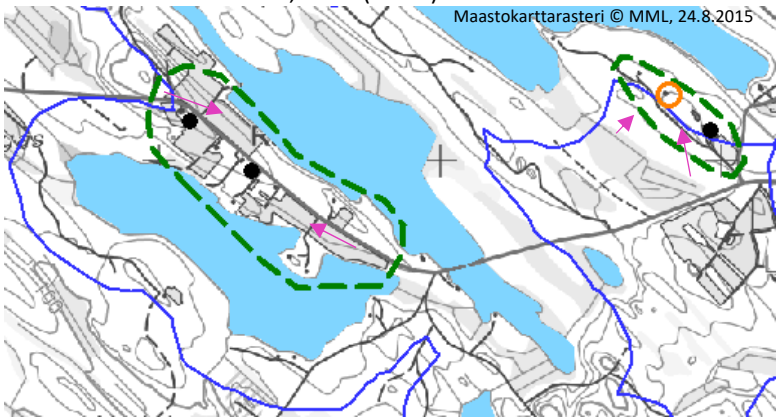

Kuva: Karttaan on merkitty perinteikäs Perätalon pihapiiri oranssilla.

Kuva: Kylän luoteispäässä maantieltä avautuu hetkellisesti näkymä rantapeltojen yli järvelle. Ennen peltolohkojen metsittämistä maisemakuva jatkui samanlaisena kylän ja kannaksen toiseen päähän.

Kuva oikealla ylhäällä: Rahkolan koulupiiri perustettiin 1948 ja oma puurunkoinen koulutalo valmistui 1954. Koulu lakkautettiin 2007. Entinen koulualue sijaitsee Luomaseen pistävässä niemessä, jossa koulua ja kahta pientilan pihapiiriä ympäröineet pellot ovat nykyään metsämaana. Kapea kärrytie jatkuu talojen ohi niemen kärkeen, jossa on loma-asunto.

Kuva oikealla alhaalla: Kartoissa Perätaloksi nimetyn pientilan pihapiirin vanhoja, maalaamattomia, hirsirakennuksia on ylläpidetty säilyttämällä niiden ulkoasussa käsityön jälki. Kuvassa keskellä on asuinrakennus, jonka toinen pääty on salvottu pitkille nurkille ja toinen lyhyille. Umpikuisti on pystylaudoitettu, samoin päätykolmiot ovat lautaa. Vanhoissa ikkunoissa on T-karmi ja suorat vuorilaudat vesilaudalla. Talon etupiha rajautuu kahteen hirsiaittaan, joista toisen jatkeena on lautaseinäinen osa. Aitoissa on pitkät nurkat ja vanhat pienaovet. Talon vesikaton vanhaa kolmiorimahuopaa on vahvistettu uudella huopakerroksella. Aitoissa katon suojana on aaltopelti.

5.6 SUURI SAARINEN JA SUURI VITIKKALAMPI

Kylä: Seppälä; talonpoikaiskylä, vanha maantie

Arviointi: M, H: Seppälä on Sulkavalta Savonlinnaan vieneen vanhimman yleisen tien kestikievaripaikkoja. Ikivanhan maantien linjausta on säilynyt peltoaukealla ja Huuhanmäen juurella. Vielä avoimet rantapellot ovat osa kumparekylän maisemakokonaisuutta.

Suositukset: Vanhat tielinjaukset ja ranta-alueiden maisemallinen yhteys kylän kulttuurimaisemaan tulee ottaa huomioon maankäytössä ja rakentamisessa.

Kuvaus: Seppälä on kauan ennen isojakoa (1854) syntynyt yksinäistaloasutus, joka sai isossajaossa yhden kantatalon (Seppälä), mutta viimeistään 1800-luvun puolella talo oli jakaantunut kolmeen osaan. Vanhan maantien varrella sijainneessa kylässä toimi kestikievari jo 1600-luvulla, mutta vuonna 1861, Pihlajalahdessa tehdyn tieoikaisun jälkeen, kievari siirrettiin kylästä pysyvästi pois. Kievarin yhteydessä oli toiminut posti.

Vanha asutus ryhmittyy väljästi pienialaiseksi kumparekyläksi. Rakennuspaikat ovat viljelysten keskellä. Matalat päärakennukset ovat 1900-luvun loppupuolelta. Rannassa kulkevan uudemman Rahkolantien varrella on muutama vaatimaton 1900-luvun alun tyylinen puutalo piharakennuksineen. Seppälään kuuluvia Suuri-Saarisen rantoja on otettu loma-asutuksen piiriin 1960–70-luvuilla. Rantapeltojen pinta-ala on pienentynyt sitten 1970-luvun.

Kuva: Seppälän kumparekylä sijaitsee kalliomaiden ja vesistöjen keskellä. Kylän kantatalo ja vanhimmat pellot jäävät suunnittelualueen ulkopuolelle.

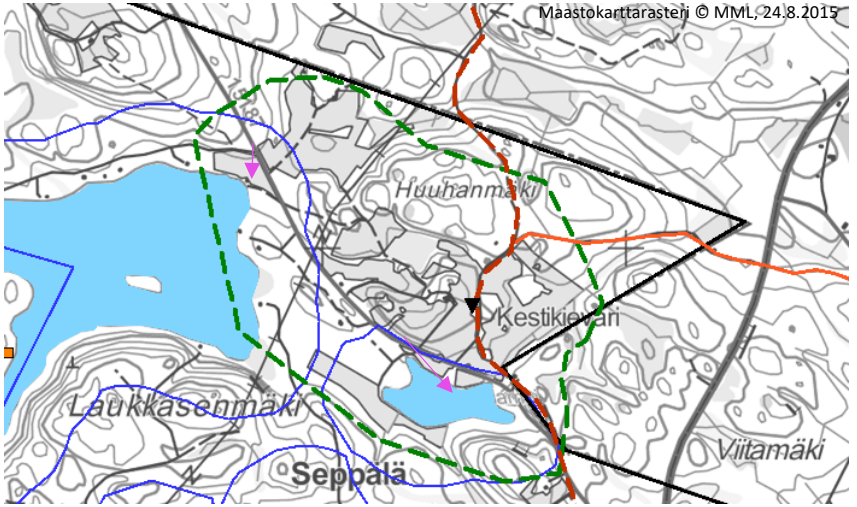

Kuva: Vanha Savonlinnan tie merkitty ruskealla katkoviivalla.

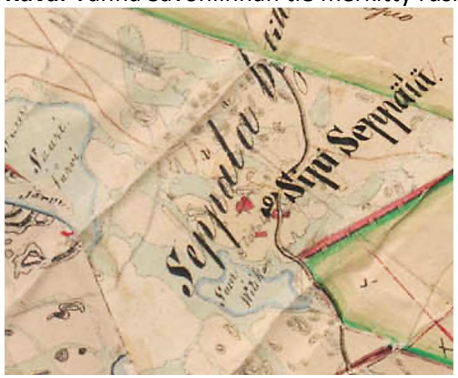

Kuva: Pitäjänkartta 1800-luku

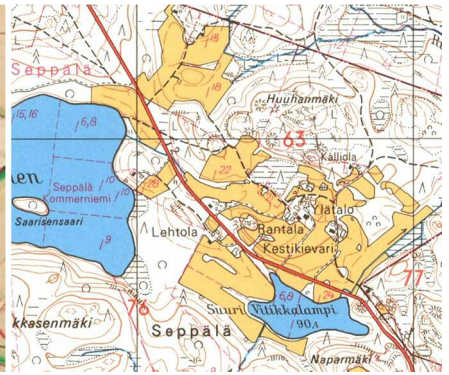

Kuva: Peruskartta © MML, 1973 (1968)

Kuva: Näkymä Rahkolantieltä Suuri-Saariselle. Rannassa on 1940-luvun saunamökki.

5.7 IIJÄRVEN KOMMERLAHTI

Kylä Kommerniemi ja Kaipola; ”Korholan kartano”

Arviointi H, M: Kommerniemi on vanha yksinäistalokylä, johon liittyy Kaipolan erillistaloasutus. Rannan tuntumassa sijaitsevat pellot liittyvät asutushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaaseen maatalouselinkeinon synnyttämään kulttuuriympäristöön.

Suositus Ranta-alueiden maisemallinen yhteys kylän kulttuurimaisemaan tulee ottaa huomioon maankäytössä ja rakentamisessa.

Kuvaus Kaipolaan kuuluneen Kommerniemen mailla on ollut asutusta vuosisatojen ajan ennen isojakoa (1826), jossa kylästä tehtiin yksinäistalokylä. Nykyisen Koivumäen talon paikalla, Iijärven koillispuolella, sijaitsi 1600–1700-luvulla Korholan kartano, joka oli mm. kruununvoudin ja nimismiehen talona, käräjätalona sekä kirjanpitäjän ja komissionimaanmittarin talona ennen sen liittämistä Hasulan hoviin 1800-luvun alussa. Myöhemmin vuosisadan keskivaiheilla Korhola siirtyi talonpoikaisomistukseen. Kylän mailla on ollut torppia. Hieman uudempi asutus on kylätien varrella.

Kommerniemen kylän peltomaat keskittyvät Iijärven ja Otamalammen väliseen kapeaan laaksoon, mäkien etelärinteille. Laakson suunnassa kulkeva kylätie kokoaa asutusta, joka sijoittuu rinnepeltojen yläreunaan. Kommerniemen maiden länsipuolella, Likolammen ympäristössä, Salonmäellä, on Kaipolan Vääränmäen kantatalon maita. Vanha asuinpaikka korkealla mäellä on autioitunut, mutta siellä sijainneen talon, joka oli välillä nimismiehen omistuksessa, kivijalan viereen, maakiveen, on tehty kalliohakkaus, jonka on tulkittu tarkoittavan ”Tässä on Iitlahti postitalo”. Hakkaus on historiallisen ajan muinaisjäännös.

Kylän rantoja Iijärven eteläpäässä, Tiaisenniemen ympäristössä, on otettu loma-asutukseen 1990–2000-luvuilla. Hieman vanhempia, 70–80-lukujen mökkejä on Kaipolan puoleisilla rannoilla.

Kommerlahden etelärannalla, Uittoniemessä on vanha talonpaikka, jossa maisema ja rakennukset ovat muuttuneet. Niemen kainalossa olevan lahden nimi Talvilahti viittaa paikan sijainneen vanhan talvitien varrella.

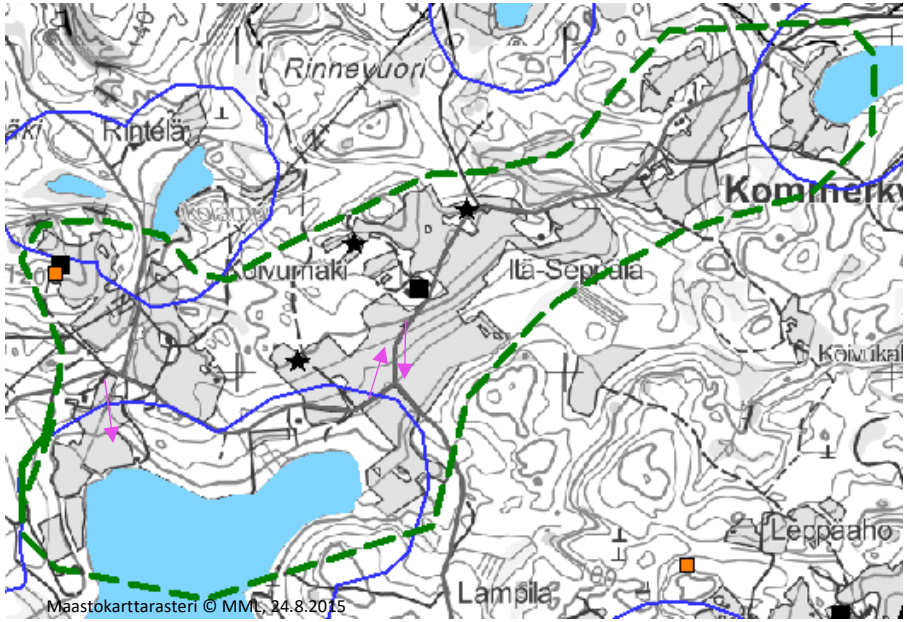

Kuva: Rannat ovat suurelta osin metsän tai rantapuuston sulkemia. Karttaan on merkitty tähdillä vanhat torpanpaikat, oranssilla Salonmäen muinaisjäännös.

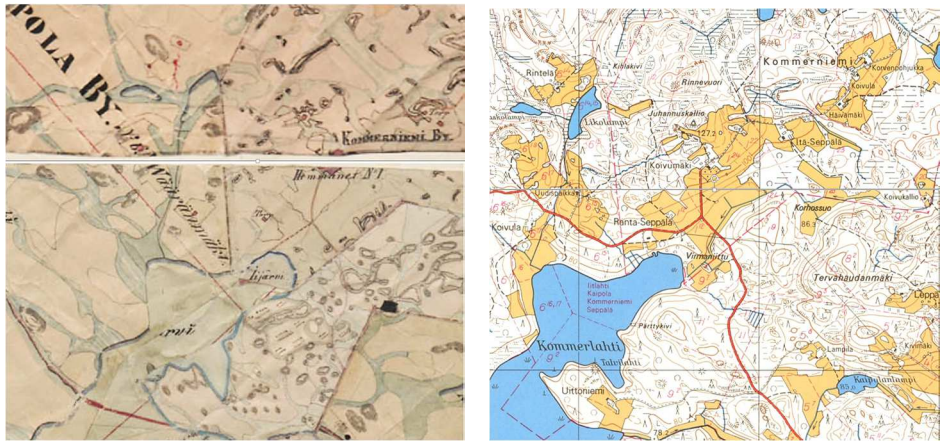

Kuva: Kommerniemen kylän vanhimmat asuinpaikat ja pellot jäävät suunnittelualueen ulkopuolelle.

/Pitäjänkartta 1800-luvulta **/** Peruskartta © MML, 1971 (1966)

Kuva: Rinnepeltojen keskellä sijaitseva Koivumäen talouskeskus on Kommerkyläntien historiallinen ja maisemallinen maamerkki.

Kuva: Koivulan kohdilla peltomaisema yhtyy hetkellisesti vesistömaisemaan.

Kuva: Koivumäen talon peltoja, järvi jää puiden taakse.

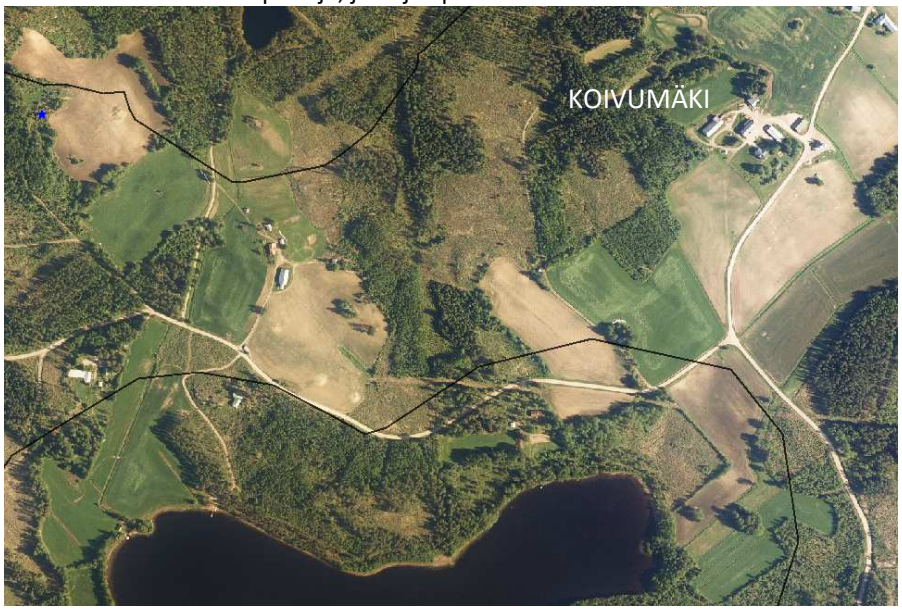

Kuva: Laajimmat yhtenäiset peltoalueet ovat mäkien rinteillä. Eritysesti Koivumäestä Kommerkylälle vievän kylätien varrella. /Ortokuva © Maanmittauslaitos (2.7.2018).

5.8 KAIPOLANLAMPI

Kylä Kaipola; talonpoikaiskylä, vanha maantie

Arviointi H, M: Kaipola on vanhan Savonlinnaan johtavan tien kulttuurimaisemaa. Suunnittelualueelle jää osa Kivimäen talon mailla sijaitsevasta historiallisen ajan muinaisjäännösalueesta. Arvion mukaan metsän sisään jääneistä kiviröykkiöistä pääosa on syntynyt viljelyn tuloksena. Maisemahistoriallisesti arvokkaimmalla peltoalueella ja pääosin metsiin rajautuvalla Kaipolanlammella ei ole suoraa maisemallista yhteyttä.

Suositus Muinaisjäännösalue edellyttää suojelumerkintää. Etenkin lammen itäpuolella, rantametsikön taakse jäävät Kivimäen viljelysmaat ovat kylän maisemahistorian kannalta arvokkaita.

Kuvaus Pienen Kaipolanlammen ympäristössä sijaitsee Kaipolan pääkylä. Lammen itäpuolella, metsävyöhykkeen takana, kylän vanhimmat rinnepellot viettävät kaakkoon. Nuorempaan asutuskerrostumaan kuuluvan Lampilan pihapiiri ja pellot ulottuvat lammen rantaan. Lammen eteläpuolella on kalliomäki.

Kaipolan mailla on ollut asutusta vuosisatojen ajan ennen isojakoa, jolloin kylään perustettiin seitsemän kantataloa, yhtenä Kaipolanlammen itäpuolella sijaitseva Kivimäki nro 5. Kivimäen lisäksi kylän vanhassa keskustassa on Leppäahon ja Hirvolanmäen talot (karttanimet), joista tuli vasta myöhemmin, 1920–30-luvuilla valtion virkataloa (nro 1) lohkomalla kantatalot nro 8 ja 9. Lampilan talo on myöhempää asutusta ja erotettu Kivimäestä.

Kivimäen ja Lampilan nykyiset päärakennukset on rakennettu 1980-luvulla. Lammen rantarakennukset eli Lampilan sauna ja Kivimäen lomarakennus (1990-l) eivät ole kovin vanhoja.

Kivimäen muinaismuistoalue oli ainakin vielä 1980-luvun keskivaiheilla peltomaana, mutta istutettiin sittemmin metsälle. Asta-myrksy kaatoi metsää alueelta 2010.

Kuva: Kaipolan kylän pellot ja taloja lammen itäpuolella. /Maakirjakartta 1645. Lille Saffwolax Heradh Sulkava Sochn [Kaipola], (MHA C 1 215-216) KA

Kuva: Lampilan kohdillakin on ollut erillinen peltolohko viimeistään 1800-luvun puolivälin paikkeilla. Virkatalon mailla on talo ja torppia. / Pitäjänkartta n. 1848. KA

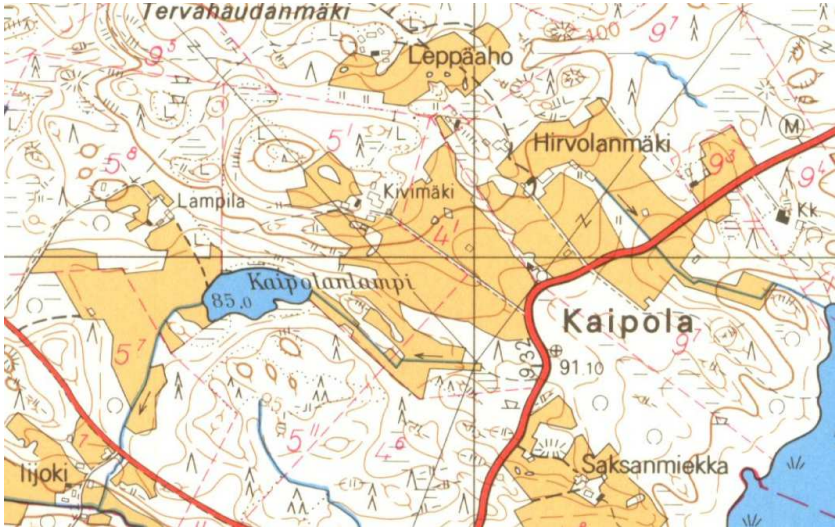

Kuva: Kaipolan kylän talot ovat vajaan kilometrin päässä Saimaan rannasta. Välissä kulkee pitäjän ensimmäinen yleinen valtatie, joka edelleenkin, perusparannettuna ja oikaistuna, toimii pääväylänä Sulkavalta Savonlinnaan / PK 3144 12 1971 (1966), MML.

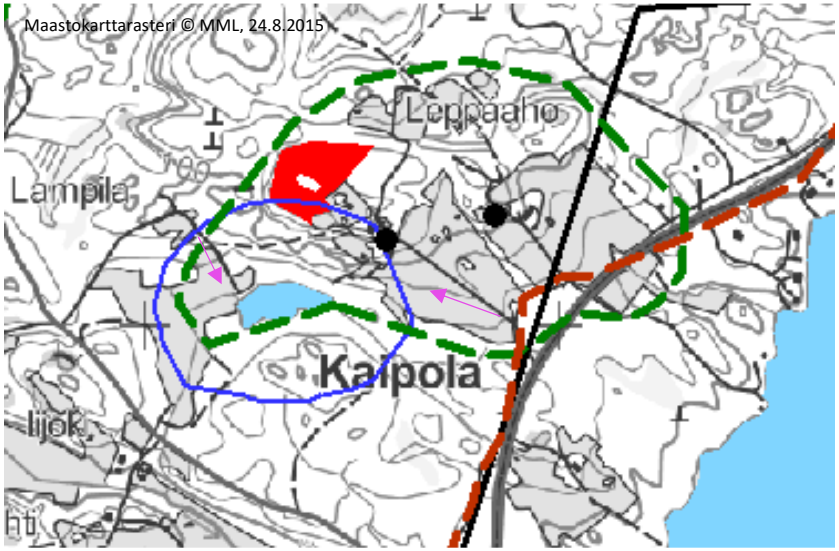

Kuva: Peltopinta-ala on nykyään hieman pienempi mitä 70-luvulla. Kaipolan talojen rinnepeltojen muoto muistuttaa suuresti 1600-luvun karttaan aidalla rajattujen talousmaiden muotoa. Karttaan on merkitty punaisella Kivimäen muinaismuistoalue.

Kuva: Kuvassa on Kivimäen peltoja talolle nousevan tien ja metsikön taakse jäävän lammen välissä. Pelloilla on myös kivisiä puusaarekkeita.

Kuva: Kaipolanlammen pohjoispuolella sijaitsevan Lampilan peltoja ja rantasauna.

6 Lähteet

ARKISTOT

Kansallisarkisto

Maanmittaushallituksen Uudistushakemisto: Sulkava
Pitäjänkartat 1848: Sulkava
Metsäntutkimuslaitos, Suomen taloudellinen kartta, 1921.
Savolax lähn: Sysmä, Hardola, Hirvensalmi, St Michels, Jockas, Sulkava, Menduharju, Christina, Pumala socknar och capeller, noin 1700. DORIA

WWW-SIVUSTO

Heikki Rantatuvan vanhat kartat -sivusto, Jyväskylän yliopisto.
Maakirjakartat, 1600-luku <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat>

Maanmittauslaitos, Vanhan painetut kartat, Peruskartat, 1:20 000
< http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/> (4.7.2018)

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna< www.kyppi.fi >
Muinaisjäännösrekisteri
Rakennusperintörekisteri
VAT valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.

SYKEn AVOIN TIETO - Ympäristö- ja paikkatietopalvelu, karttapalvelut, KARPALO (viitattu 4.7.2018):
Pohjavesialueet.
Luonnonsuojeluohjelma-alueet:
Aineisto sisältää seuraavat suojeluohjelmakokonaisuudet:
1. AMO Vanhojen metsien suojeluohjelmat:
1.1. Etelä-Suomen vanhojen metsien suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 3.6.1993, kohteet valtion mailla.
1.2. Etelä-Suomen vanhojen metsien täydennysohjelma. Aineistossa on sekä valtion että yksityisten mailla olevia kohteita. Valtion mailla olevat kohteet on hyväksytty suojeluohjelmaan 7.12.1995 ja yksityisten mailla olevat suojelukohteet 27.06.1996 Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojeluohjelman yhteydessä.
2. HSO Harjujen suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 3.5.1984
3. LHO Lehtojen suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 13.4.1989
4. LVO Lintuvesien suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 3.6.1981
5. MAO Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995
6. PMO Valtioneuvoston periaatepäätös Mikkelinsaarten saariryhmän suojelemiseksi 24.8.1989
7. KLO Kansallis- ja luonnonpuistojen kehittämisohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 24.2.1978
8. RSO Rantojen suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 20.12.1990
9. SSO Soiden suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 26.3.1981
Arvokkaat kallioalueet. Luonnon ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet. *Aineisto toimii päätöksenteon tukena maa-aineslain ja rakennuslain mukaisia ratkaisuja tehtäessä. Aineistolla on keskeinen merkityksensä myös maankäytön suunnittelussa, mutta sillä ei ole kuitenkaan juridista asemaa.*
Maisemamaakuntajako. *Maisemamaakuntien jaon on laatinut ympäristöministeriön maisema-aluetyöryhmä. Jakoa on hyödynnetty, kun kulttuurimaiseman eri piirteistä on tehty valtakunnallisia ja maakunnallisia tarkasteluja ja arviointeja. Jako on esitetty Maisema-aluetyöryhmän mietinnössä (YM 66/1992).*

KIRJALLISUUS

Hänninen-Valjakka, Kirsi 1998. Etelä-Savon perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 87. Mikkeli: Etelä-Savon ympäristökeskus.

Maisema-aluetyöryhmän mietinnöt I ja II, 66/1992 YM.

Kuninkaan kartastot. Sprengtportenin Savon kartasto. Toim. Erkki-Sakari Harju. SKS. AtlasArt. 2011.

Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790. Toim. Erkki-Sakari Harju ja Jussi. T. Lappalainen. SKS, AtlasArt. 2010.

Lahdenvesi-Korhonen, Leena 2013. Maakunnan Parhaat Maisemat. Etelä-Savon valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2011–2013. Osa 4. Loppuraportti.

Seppänen, Paavo 1991. Sulkavan historia I.

Seppänen, Paavo & Soikkanen, Hannu 2002. Sulkavan historia II.

Suomen kartta. Suomen karttakirja 1920. Näköispainos. Genimap.

Suomen pienviljelijät, osa IV, Mikkelin lääni. 1969.

Suuri maatilakirja. osa IV, Kymen ja Mikkelin läänit.1965.

Valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat. Suomen ympäristö 14/2007. Ympäristöministeriö.

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista 1995.

[1] Savon lääninkartta noin 1700; Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790. Sprengtportenin Savon kartasto.
[2] Seppälä, 1999, 194-195, 303-306. 427-429; Seppälä 2002, 89-107.

VIITTEET

[3] Seppälä 1999, 504-509,
[4] Seppälä 2002, 272, 420-424.
[5] Seppälä 2002, 273, 422-424.
[6] Seppälä 2002, 291-293, 472

PUTKIJÄRVEN RANTAKYLÄ

ISO-OTIKAINEN